

Ite, missa est. Diaconus Græce, minister Latine dicitur. Ille nuntiat populo quod finitæ sunt preces; quia nullus ante exire debet ecclesiam, quam expl-

^a Cætera capita in ms. codice Fuldensi desiderantur, fortassis consulto prætermissa, quod iisdem verbis (uti ex titulis apparet) repererentur capita libri

primi de institutione clericorum a quarto usque ad vicesimum tertium inclusive.

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

DE ECCLESIASTICA DISCIPLINA

LIBRI TRES ^a

AD REGINEALDUM EPISCOPUM.

PRÆFATIO.

Quadam die dum quietus ab omni mundano negotio in cellula mea sederem, et lectioni divinarum litterarum operam darem, venit mihi in mentem recordatio boni studii tui, sancte Christi sacerdos, quod habes in doctrina gregis tibi divinitus commissi qualiter extrapositos et in paganico errore adhuc conversantes ad fidem Christi percipiendam invitares, et quomodo in Ecclesiam per baptismum et confessionem veræ fidei jam introductos doctrina et exhortatione catholica corroborares, ut quod professi sunt ore, exercerent in bona operatione, qualiterque deviantes per prævaricationes diversas disciplina evangelica coereret, et in statum pristinum per pœnitentiam restituere certares. Hæc quidem omnia in animo meo pensans, cogitavi aliquod opusculum conficere, et tuo nomini illud dicare, ubi juxta auctoritatem sanctorum Scripturarum et doctrinam catholicorum Patrum invenire posses qualis debeat esse convocatio adhuc foris positurum ad percipiendam fidem Christi, qualisque fieri accessus post perceptam jam fidem ad accipiendam sacri baptismatis regenerationem, et sacramentorum divinorum sanctificationem, scireque doctrinæ sacræ rationem, et conservare veraciter Christianam religionem. Unde primum doctorem ipsum de officio suo et eruditione instituens, consequenter de instruendis rudibus in fide Christi sermonem facere statui. Deinde quomodo oporteat per prædicationis officium jam convocatos catechumenos facere et baptisate Christi abluere, sacramentisque divinis confirmare, et in fidei veritate corroborare; post hæc quoque, quomodo ipsos Christianos catholico dogmate erudire atque ecclesiastica disciplina corrigere, in militiaque Christi constitutos qualiter eos cum virtutibus contra vitia pugnare, et usque ad

finem vitæ in studio bonæ conversationis perseverare conveniat, prout Dominus donaverit pandere curabimus. Nosti enim optime quod Paulus apostolus cum ad Timotheum scriberet, qualiter eum admonuerit et instruxerit debere in Ecclesia Dei conversari, qui inter alia ita ait (*I Tim. iv, 12*): *Præcipe hæc et doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio, attende lectioni, et exhortationi et doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manus presbyteri. Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi et doctrinæ, insista in illis. Hec enim faciens et teipsum salvum facies et eos qui te audiunt. Et alibi (*II Tim. ii, 1*): *Tu ergo, inquit, fili mi, confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu; et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei sunt et alios docere. Labora sicut bonus miles in Christo Jesu.* Et rursus (*I Tim. v, 22*): *Magnus, ait, cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.* Et sic de singulis ordinibus eum instituturus, quomodo presbyteros atque diaconos cæterosque gradus ordinare deberet, singulasque personas atque ætates, necnon et sexus, docere atque erudire pleniter instruxit. Unde necesse est ut eos quos ad divinum officium promovere concupiscis, diligenter doceas atque cum disciplina erudias, ut sciant qualiter divini verbi ministri fieri debeant, et quid eos scire et habere conveniat, ut cum ordinati fuerint et sacris ordinibus sublimati, magis populo Dei prosint quam noceant.*

^a In duobus prioribus libris sunt aliquot capita quæ cum libris de institutione clericorum conveniunt, ut suo loco notatur.

LIBER PRIMUS

DE SACRIS ORDINIBUS.

De sacris ordinibus accipiendis.

Sed quia et scientiæ plenitudinem, et vitæ rectitudinem, et eruditionis perfectionem maxime eos habere decet qui in quodam culmine constituti gubernaculum regiminis in Ecclesia tenent, etc., *ut in libro de Institut. Clericor., lib. III, cap. 1, usque ad finem capituli illius.*

De lectione divinarum litterarum.

(*De instit. cler., lib. III, c. 2.*) Fundamentum autem, status, et præfectio prudentiæ, scientia est sanctarum Scripturarum, etc., *usque ad finem capituli.*

Quod idem sit ad culmen sapientiæ et charitatis pervenire.

(*Ibid., c. 5.*) Quicumque igitur ad sapientiæ culmen pervenit, ad fastigium charitatis, etc., *usque ad finem capituli.*

De acquisitione virtutum.

(*Ibid., c. 27.*) Interea quippe dum intenta meditatione scientiam spiritalem optat adipisci, necesse, etc., *usque fere ad finem capituli ibi ad illa verba: Sed quia de modo.*

Quid doctor debeat in docendo agere.

(*Ibid., c. 28.*) Debet igitur divinarum Scripturarum tractator et doctor, defensor rectæ fidei, etc., *usque ad finem capituli.*

(*Ibid., c. 30.*) Sed quamvis in bonis doctoribus tanta docendi cura sit vel esse debeat, ut, etc., *usque ad finem capituli.*

(*Ibid., c. 31.*) Est autem optimus modus dicendi, quo fit ut qui audit, verum, etc., *usque ad finem capituli.*

Verum etiam flectere ut vincat. Hæc ergo servans prædicator evangelicus in prolatione sermonis, adjuvante divina gratia, poterit invenire fructum laboris sui, et laudem.

Quomodo rudes catechizandi sint.

Nam quia de eruditione doctrinæ et institutione morum prædicatores verbi Dei juxta traditionem majorum hactenus aliquantum institimus, nunc consequenter quomodo rudes catechizandi sunt dicamus. Itaque hoc officium faciendum est narratione, exhortatione, atque hilaritate.

Narratio plena est, cum quisque primo catechizatur ab eo quod scriptum est: « In principio fecit Deus cælum et terram (*Gen. 1, 1*), » usque ad præsentia tempora Ecclesiæ, non tamen propterea debemus totum Pentateucum totosque Judicum et regnorum et Ezræ libros, totumque Evangelium et Actus apostolorum vel si ad verbum edidicimus memori-

ter reddere: vel nostris verbis omnia quæ his continentur voluminibus narrando evolvere, et explicare: quod nec tempus capit, nec ulla necessitas postulat. Sed cuncta summatim generatimque complecti, ita ut eligantur quædam mirabiliora, quæ suavius audiuntur, atque in ipsis articulis constituta sunt, et ea tanquam involucris ostendere: statimque a conspectu abripere non oportet, sed aliquantum immorando quasi resolvere atque expandere, et inspicienda atque miranda offerre animis auditorum, cætera vero celeri percussione inserendo contexere. Ita et illa quæ maxime commendari volumus aliorum commensatione magis eminent: nec ad ea fatigatus pervenit quem narrando volumus excitare, nec illius memoria confunditur quem docendo debemus instruere.

In omnibus sane non tantum nos oportet intueri præcepti finem, quod est charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, quo ea quæ loquimur cuncta referamus, sed etiam illius quem loquendo instruimus ad id movendus atque illuc dirigendus aspectus est. Neque enim ob aliud ante adventum Domini scripta sunt omnia quæ in Scripturis sanctis legimus: nisi ut illius commendaretur adventus, et futura præsignaretur Ecclesia, id est populus Dei, per omnes gentes, quod est corpus ejus adjunctis atque annumeratis omnibus sanctis. Qui etiam ante adventum ejus in hoc sæculo vixerunt, ita eum credentes venturum esse, sicut nos venisse. Quæ autem major causa est adventus Domini, nisi ut ostenderet Deus dilectionem suam in nobis commendans eam vehementer, quia cum adhuc inimici essemus Christus pro nobis mortuus est: hoc autem ideo, quia finis præcepti et plenitudo legis charitas est: ut et nos invicem diligamus, et quemadmodum ille pro nobis animam suam posuit, sic et nos animam pro fratribus ponamus: et ipsum Deum, quoniam prior dilexit nos, et Filio suo unico non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Si amare pigebat, saltem redamare non pigeat. Nulla est enim major ad amorem invitatio quam prævenire amando, et nimis durus est animus, qui dilectionem, si nolebat impendere, nolit et rependere. Sic ergo maxime propterea Christus advenit, ut cognosceret homo quantum eum diligat Deus, et ideo cognosceret ut in ejus dilectionem qua prior dilectus est inardesceret, proximique illo jubente et demonstrante diligeret, qui non proximum, sed non longe peregrinantem diligendo factus est proximus. Omnisque Scriptura divina quæ ante scripta est ad prænuntiandum adventum Domini, et quidquid postea mandatum est litteris et divina auctoritate firmatum est, Christum narrat et dilectionem movet. Manifestum est non tantum totam legem et prophetas in illis duobus pendere

præceptis dilectionis Dei et proximi, quæ adhuc sola Scriptura sancta erat cum hoc Dominus diceret. Sed etiam quæcunque posterius salubriter consecrata sunt, memoriæque mandata divinarum volumina litterarum. Quia ergo charitati nihil adversus quam invidentia, mater autem invidentiæ superbia est, idem Dominus Jesus Christus Deus homo et divinæ in nos dilectionis indicium et humanæ apud nos humilitatis exemplum, ut magnus tumor noster majore contraria medicina sanaretur. Magna est enim miseria superbus homo, sed major misericordia humilis Deus. Hac ergo dilectione tibi, lector, tanquam signò proposito quo referas omnia quæ dicis, quidquid narras ita narra: ut ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, sperando amet.

Narratione finita, spes resurrectionis intimanda est, et pro capacitate ac viribus audientis, proque ipsius temporis modulo adversus vanas irrationes infidelium de corporis resurrectione tractandum, et futuri ultimi iudicii bonitate in bonos, severitate in malos, veritate in omnes. Commemoratiseque cum detestatione et horrore poenis impiorum, regnum justorum atque fidelium superna illa civitas ejusque gaudium cum desiderio prædicandum est. Tum vero instruenda et animanda est infirmitas hominis adversus tentationes et scandala, sive foris, sive in ipsa intus ecclesia: foris adversus gentiles vel Judæos vel hæreticos, intus autem adversus aræ Dominicæ paleas, non ut contra singula perversorum genera disputetur, omnesque illorum pravæ opiniones propositis quæstionibus refellantur. Sed pro tempore brevi demonstrandum est ita esse prædictum, et quæ sit utilitas tentationum erudiendis fidelibus, et quæ medicina in exemplo patientiæ Dei, qui statuit usque in finem ista permittere. Cum vero adversus eos instruitur, quorum perversæ turbæ corporaliter implent ecclesias: simul etiam præcepta breviter et decenter commemorantur Christianæ atque honestæ conversationis, ne ab ebriosis, avaris, fraudatoribus, aleatoribus, adulteris, fornicatoribus, speculatorum amatoribus, remediorum sacrilegorum allegatoribus, præcantatoribus mathematicis, vel quarumlibet artium vanarum et malarum divinatoribus atque hujusmodi cæteris ita facile seducatur, et impunitum sibi fore arbitretur, quia videt multos, qui Christiani appellantur, hæc amare et agere, et defendere, et suadere, et persuadere. Quis enim finis præstitus sit in tali vita perseverantibus et quam sint in ipsa Ecclesia tolerandi ex qua in fine sperandi sunt divinatorum librorum testimoniis edocendum est, prænuntiandum etiam inventurum eum in Ecclesia multos Christianos bonos, verissimos cives cœlestis Jerusalem. Si esse ipse cœperit, ad extremum ne spes ejus in homine ponatur sedulo monendus est, quia neque facile ab homine judicari potest quis homo sit justus, et si facile posset, non ideo nobis proponi exempla justorum ut ab eis justificemur, sed ut eos imitantes ab eorum justificatore nos quoque justificari sciamus. Hinc enim fiet quod ma-

xime commendandum est, ut cum ille qui nos audit, imo per nos audit Deum, moribus et scientia proficere cœperit, et viam Christi cum alacritate ingredi, nec nobis id audeat assignare, nec sibi, sed seipsum et nos et quoscunque alios diligit amicos in illo, et propter illum diligi, qui eum dilexit inimicum ut justificans faceret amicum.

Illud plane non prætereundum est, ut si ad te quisquam catechizandus venerit liberalibus doctrinis excultus qui jam decreverit esse Christianus, et ideo venerit ut fiat, difficillimum omnino est ut non multa nostrarum scripturarum litterarumque cognoverit, quibus jam instructus ad sacramentorum participationem tantammodo venerit. Tales enim non eadem hora qua Christiani fiunt, sed ante solent omnia diligenter inquirere, et motus animi sui eum quibus possunt communicare atque discutere. Cum his itaque breviter agendum est, et non odiose inculcando quæ norunt, sed modeste perstringendo, ita ut dicamus nos credere quod jam noverint illud atque illud, sique hoc modo cursim enumerare omnia quæ rudibus indoctisque inculcanda sunt ut etsi quid novit eruditus iste non tanquam a doctore audiat, etsi quid forte adhuc ignorat dum ea commemoramus quæ illum nosse jam credimus discat. Sunt item quidam de scholis usitatissimis grammaticorum, oratorumque venientes, quos neque inter idiotas numerare audeas, neque inter illos doctissimos quorum mens magnarum rerum est exercitata quæstionibus. His ergo qui loquendi arte cæteris hominibus excellere videntur cum veniunt ut Christiani fiant, hoc amplius quam illis illitteratis impartiri debemus, quod sedulo monendi sunt, ut humilitate induti Christiana discant non contemnere quos cognoverunt, morum vitia quam verborum amplius devitare, et cordi casto linguam exercitatem nec conferre audeant, quam etiam præferre consueverunt. Maxime autem isti docendi sunt Scripturas audire divinas, ne sordeat eis solidum eloquium, quia non est inflatum, neque arbitretur carnalibus integumentis involuta atque operata dicta vel facta hominum, quæ in illis libris leguntur, non évolvenda atque operienda ut intelligantur: sed sic accipienda ut litteræ sonant, deque ipsa utilitate secreti unde etiam mysteria vocantur quid valeant ænigmatum latebræ ad amorem veritatis acendum discutiendumque fastidii torporem, ipsa experientia probandum est, talibus cum aliquid est quod in promptu positum, non ita moveat, enodatione allegoriæ alicujus eruitur. His enim maxime utile est nosse ita esse præponendas verbis sententias ut præponitur animus corpori, ex quo fit, ut ita malle debeant veriores quam disertiores audire sermones, sicut malle debent prædentiores quam formosiores habere amicos: noverint etiam non esse vocem ad aures Dei nisi affectum animi. Ita enim non iridebunt si aliquos antistites et ministros Ecclesiæ forte animadvertierint, vel cum barbarismis et sofasticis Dominum invocare, vel eadem verba quæ pronuntiant non intelligere perturbateque distinguere, non

quia ista minime corrigenda sunt ut populus ad id quod plana intelligit dicat : Amen. Sed tamen pie toleranda sunt ab eis qui didicerint ut sono in foro sic voto in ecclesia benedicat.

Hilaritas autem in catechizandi officio plurimum valet, quando devotum et benevolum atque intentum efficit auditorem, quia parum proficit sermo prædicantis, si non aderit intentio delectans auditoris; facit etiam loquendi tedium auditor immobilis, non quia humanæ laudis nos esse avidos decet, sed quia ea quæ ministramus, Dei sunt, et quanto magis diligimus eos quibus loquimur, tanto magis eis cupimus, ut placeant quæ ad eorum porriguntur salutem; quod si non succedit contristamur, et in ipso cursu debilitamur et frangimur, quasi frustra operam conteramus. Nonnunquam etiam cum avertimur ab aliqua re quam desideramus agere, et cujus actio aut delectabat nos aut magis nobis necessaria videbatur, et cogimur aut jussu ejus quem offendere volumus aut aliquorum inevitabili instantia catechizare aliquem, jam conturbati accedimus ad negotium cui magna tranquillitate opus est, dolentes quod neque ordinem actionum nobis conceditur tenere quem volumus, nec sufficere omnibus possumus, atque ita ex ipsa tristitia sermo procedens minus gratus est quod de ariditate mœstitiæ minus exuberat. Aliquando item ex aliquo scandalo mœror pectus obsidet, et tunc nobis dicitur : Veni, loquere huic, Christianus vult fieri. Dicitur enim ab ignorantibus quod nos clausum intus exurat, quibus si affectum nostrum aperire non oportet suscipimus ingrati quod volunt, et profecto languidus et insuavis ille sermo erit, per venam cordis æstuantem fumantemque trajectus. Tot igitur ex causis quælibet earum serenitatem nostræ mentis obnubilet, secundum Dominum sunt quærenda remedia quibus relaxetur illa contractio : et fervore spiritus exultemus et jucundemur in tranquillitate boni operis. « Hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7). » Et quia multum dissimiliter exit tædet loqui, et libet tacere : cogitemus quid nobis prærogatum sit ab illo qui demonstravit nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Quantumvis enim differat articulata vox nostra ab intelligentiæ nostræ vivacitate, longe differentior est mortalitas carnis ab æqualitate Dei, et tamen cum in eadem forma esset « semetipsum exinanivit formam servi accipiens, » etc., usque ad mortem crucis (Philipp. ii, 7); quam ob causam nisi quia « factus est infirmis infirmus ut infirmos lucrifaceret (I Cor. ix, 20). » Audi ejus imitorem alibi etiam dicentem : « Sive enim mente excessivus, Deo; sive temperantes sumus, vobis : charitas enim Christi compellit nos indicantes hoc quia unus pro omnibus mortuus est (II Cor. v, 13). » Quomodo enim paratus esset impendi pro animabus eorum, si eum pigeret inclinari ad aures eorum? Hinc ergo factus est parvulus in medio nostrum, tanquam nutrix fovens filios suos. Quod si apparuerit sanabilemque se præbet, auctoritatum rationumque copia sine ulla dilatione sanan-

aus est, si autem tacita et occulta offensio est, Dei medicina opitulari potest. At si resilierit et curari recusaverit, consoletur nos Dominicus illud exemplum, qui offensis hominibus ex verbo suo, et tanquam durum refugientibus, etiam his qui remanserant ait : « Nunquid et vos vultis ire? » (Joan. vi, 68.) Satis enim fixum atque immobile debet corde retineri Hierusalem captivam ab hujus sæculi Babylonia decursis temporibus liberari : nullumque ex illa esse periturum, quia qui perierit non ex illa erat, firmum enim fundamentum Dei stat habens signaculum hoc : novit Dominus qui sunt ejus, et recedet ab omni iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. Ista cogitantes et invocantes Dominum in cor nostrum, minus timebimus incertos exitus sermonis nostri propter incertos motus auditorum, delectabitque nos etiam ipsa perpressio molestiarum pro misericordii opere, si non in eo nostram gloriam requiramus. Tunc enim est vere opus bonum cum a charitate jaculatur agentis intentio, et tanquam ad locum suum rediens rursus in charitate requiescit; quod si nimis tardus est, et ab omni tali suavitate absurdus et aversus, misericorditer sufferendus est, breviterque decursis cæteris ea quæ maxime necessaria sunt, de unitate catholicæ Ecclesiæ, de tentationibus, de Christiana conversatione propter futurum judicium terribiliter inculcanda sunt, magisque pro illo ad Deum quam illa de Deo multa dicenda. Si vero ex aliquo scandalo perturbatus animus non valet edere serenum jucundumque sermonem, tantam esse charitatem oportet in eos, pro quibus Christus mortuus est, volens eos pretio sanguinis sui ab errorum sæcularium morte redimere, ut hoc ipsum quod nobis tristibus nuntiatur præsto esse aliquem qui desideret fieri Christianus, ad consolationem illius resolutionemque tristitiæ valeri debeat, sicut solent lucrorum gaudia dolorem lenire damnorum. Non enim scandalum nos contristat alicujus, nisi quem perire, aut per quem perire infirmum vel credimus vel videmus. His atque hujusmodi cogitationibus et considerationibus depulsa caligine tædiorum ad catechizandum aptatur intentio, ut suaviter imbibatur quod impigre atque hilariter de charitatis ubertate prorumpit. Hæc enim non tam ego tibi quam omnibus nobis dicit ipsa dilectio quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

Si quis autem ritum catechizandi plenum nosse voluerit, ex beati Augustini dictis discere poterit qui inter alia ad amicum de catechizandis rudibus, scribens, ita ait : Nec etiam illud quod priusquam promitterem non debebam, jam fortasse debitum flagitas, ut aliquod sermonis exemplum tanquam si ego aliquem catechizem non me pigeat explicare, et intaendum tibi proponere. Quod priusquam faciam volo cogites etiam esse intentionem dictantis cum lector futurus cogitatur, et aliam loquentis cum præsens auditor attenditur, et in eo ipso aliam in secreto monentis, dum nullus alius qui de nobis judicet præsto est, aliam palam docentis aliquid, ubi dissimili-

ter opinantium circumstat auditus, et in hoc genere aliam cum docetur unus, ceteri autem tanquam iudicantes aut attestantes quæ sibi nota sunt, audiunt, aliam cum omnes communiter quid ad eos proferamus exspectant, et rursus in eo ipso aliam, cum quasi privatim consideretur ut sermocinatio consecratur, aliam cum populus tacens unum de loco superiore dicturum suspensus intuetur, multumque interest, et cum ita dicimus utrum pauci adsint, an multi, docti an indocti, an ex utroque genere mixti, urbani an rustici, an hi et illi simul, an populus ex omni hominum genere temperatus sit, fieri enim non potest, nisi aliter atque aliter afficiant locutorum atque dicturum: et ut sermo qui profertur affectionis animi a quo profertur quemdam quasi vultum gerat, et pro eadem diversitate diverse afficiat auditores, cum et ipsi seipos diverse afficiant invicem presentia sua. Sed quia de rudibus imbuendis nunc agimus, de meipso tibi testatus sum aliter atque aliter me moveri, cum ante me catechizandum video eruditum, inertem, civem, peregrinum, divitem, pauperem, privatum, honoratum, in potestate aliqua constitutum, illius aut illius generis hominem, illius aut illius ætatis, aut sexus, ex illa aut illa secta, ex illo aut illo vulgari errore venientem, ac pro diversitate motus mei sermo ipse et procedit, et progreditur, et finitur. Et quia cum eadem omnibus debeatur charitas, non eadem est omnibus adhibenda medicina; ipsa item charitas alios parturnit, cum aliis infirmatur, alios curat ædificare, alios contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad alios se erigit, aliis blanda, aliis severa, nulli inimica, omnibus mater: et qui non expertus est eadem charitate quod dico, cum videat nos quia facultas aliqua nobis donata delectet laudabiliter innotescere in ore multitudinis, inde nos beatos putat; Deus autem, in cuius aspectum intrat gemitus compeditorum, videat humilitatem nostram et laborem nostrum, et dimittat omnia peccata nostra. Quamobrem si quid tibi in nobis placuit ut aliquam observationem sermonis nostri a nobis audire quæreres, melius videndo et audiendo nos cum hæc agimus, quam legendo cum hæc dictamus edisceres. Sed tamen faciamus aliquem venisse ad nos qui vult esse Christianus, et de genere quidem idiotarum, non tamen rusticorum sed urbanorum, quales apud Carthaginem plures experiri te necesse est, interrogatum etiam utrum propter vitæ presentis aliquod commodum, an propter requiem, quæ post hanc vitam speratur, Christianus esse desiderat, propter futuram requiem respondisse, tali fortasse a nobis instrueretur alloquio: Deo gratias, frater, valde tibi gratulor, et gaudeo de te, quod in tantis ac tam periculosis hujus sæculi tempestatibus, de aliqua vera et certa securitate cogitasti. Nam et in hac vita homines magnis laboribus requiem quærunt et securitatem, sed pravis cupiditatibus non inveniunt. Volunt enim requiescere in rebus inquietis et non permanentibus, et quia illæ tempore subtrahuntur et transcunt timoribus et doloribus eos

A agitant, nec quietos esse permittunt. Sive enim in divitiis velit homo requiescere, magis superbus efficitur quam securus. Annon videmus quam multi eas subito perdididerint, multi etiam propter illas perierint, aut cum eas habere cupiunt, aut cum eis oppressis a cupidioribus auferuntur, quæ si etiam per totam vitam cum homine permanent, et non desereret dilectorem suum, ipsa illas sua morte desereret. Quanta est enim vita hominis etiamsi senescat, aut cum sibi homines optant senectutem, quid aliud optant nisi longam infirmitatem? Sic et honores hujus sæculi quid sunt, nisi typos, et inanitas, et ruinæ periculum? quia sic sancta Scriptura dicit: « Omnis caro fenum, et claritas hominis ut flos levi, fenum aruit, flos decidit: verbum autem Domini manet in æternum (Isa. xl, 6). » Ideo qui veram requiem et veram felicitatem desiderat, debet tollere spem suam de rebus mortalibus et prætereuntibus, et eam collocare in verbo Domini, ut hærens ei quod manet in æternum, etiam ipse cum illo maneat in æternum.

Sunt etiam homines, qui nec divites esse queunt, nec ad vanas honorum pompas ambiunt pervenire, sed gaudere, et requiescere volunt in popinis, in fornicationibus, et in theatris, atque spectaculis negacitatis, quæ in magnis civitatibus gratis habent, sed sic etiam ipsi ut consumunt per luxuriam perpetuam suam, et ab egestate postea in furtis, et effractionibus, et aliquando etiam ad latrocinia proliunt, et subito multis et magnis timoribus implentur, et qui in popina paulo ante cantabant, jam placet carceris somniant. Studiis autem spectaculorum sunt dæmonibus similes: clamoribus suis incitando homines ut se invicem cædant, secumque habeant contentiosa certamina qui se non læserunt, dum placere insano populo cupiunt. Quod si animadvertentur esse concordēs, tunc eos oderunt et persequuntur, et tanquam collusores ut fustibus verberentur exclamant: et hanc iniquitatem facere etiam vindicem iniquitatum iudicem cogunt. Si autem horrendas adversus invicem inimicitias eos exercere cognoverint, ire sint: qui appellantur, sive scenici et thimæci, sive aurigæ, sive venatores, quos miseros non solum homines cum hominibus, sed etiam homines cum bestiis in certamen pugnamque committunt: quo majore adversus invicem discordia furere consuerit, eo magis amant, et delectantur, et incitati ferunt, et faventes incitant plus adversus seipos insanientes, ipsi spectatores alter pro altero, quam illi, quorum insaniam insani provocant, et insaniendo spectare desiderant. Quomodo ergo sanitatem pacis tenere animus potest, qui discordiis et certaminibus paritur? Qualis enim cibus sumitur, talis valetudo consequitur. Postremo quamvis insana gaudia non sint gaudia, tamen qualiacunque sint, et quantumlibet delectet jactantia divitiarum, et tumor honorum, et vorago popinarum, et bella theatrorum, et immunditia fornicationum, et prurigo thermarum; sed et omnia ista una febricula, et adhuc viventibus totum

falsam beatitudinem subtrahit : remaneat inanis, et A
 saucia conscientia Dominum sensura iudicem quem no-
 luit habere custodem, et inventura asperum Dominum,
 quem dulcem Patrem querere et amare contempsit.
 Tu autem qui veram requiem, quæ post hanc vitam
 Christianis promittitur, quæris; etiam hic eam inter
 amarissimas vitæ hujus molestias suavem jucundam-
 que gustabis, si ejus qui eam promisit præcepta di-
 lexeris. Cito enim senties dulciores esse justitiæ fru-
 ctus quam iniquitatis, et verius atque jucundius gau-
 dere hominem de bona conscientia inter molestias,
 quam de mala inter delicias, quia non sic venisti
 conjugii Ecclesiæ Dei, ut ex ea temporalem aliquam
 utilitatem requiras. Sunt enim qui propterea volunt
 esse Christiani, ut aut promercentur homines, a qui-
 bus temporalia commoda expectant, aut quia offen- B
 dere nolunt quos timent, sed isti reprobi sunt. et si
 ad tempus eos portat Ecclesia, sicut arca usque ad
 tempus ventilationis paleam sustinent : si se non
 correxerint, et propter futuram sempiternam re-
 quiem Christiani esse cœperint, in finem separabun-
 tur : nec sibi blandiantur quod in arca possunt esse
 cum frumento Dei, quia in horreo cum illo non
 erunt, sed igni debito destinantur. Sunt etiam alii
 meliori quidem spe, sed tamen non minore periculo,
 qui jam Dominum timent, et non irrident Christia-
 num novum, nec simulato corde intrant Ecclesiam
 Dei, sed in ista vita expectant felicitatem, ut felicio-
 res sint in rebus terrenis quam illi qui non colunt
 Dominum : ideoque cum viderint quosdam scelera-
 tos et impios ista sæculari prosperitate pollere, et C
 excellere, se autem vel minus habere ista vel amit-
 tere, perturbantur, tanquam sine causa Dominum
 colant, et facile a fide deficiunt. Qui autem propter
 beatitudinem sempiternam et perpetuam requiem,
 quæ post hanc vitam sanctis futura promittitur, vult
 fieri Christianus ut non eat in ignem æternum cum
 diabolo, sed in regnum æternum intret cum Christo,
 vere ipse est Christianus cautus in omni tentatione,
 ne prosperis rebus corrumpatur, et ne frangatur adver-
 sis : et in abundantia bonorum terrenorum modestus
 et temperans, et in tribulationibus fortis et patiens :
 qui etiam proficiendo pervenit ad talem animum ut
 plus amet Dominum quam timeat gehennam : ut
 etiam si dicat illi Deus, Utere deliciis carnalibus
 sempiternis, et quantum potes pecca, nec morieris, D
 nec in gehennam mitteris, sed mecum tantummodo
 non eris, exhorrescat, et omnino non peccet, non
 jam ut in illud quod timebat non incidat, sed ne il-
 lum quem sic amat offendat, in quo uno est requies
 « quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in
 cor hominis ascendit, quam præparavit Deus diligen-
 tibus se (1 Cor. 11, 9). » De qua re significat Scri-
 ptura et non tacet quod ab initio mundi ex quo fecit
 Deus cælum et terram et omnia quæ in eis sunt, sex
 diebus operatus est, et septimo die requievit (Gen.
 11, 1). Poterat enim Omnipotens et uno momento
 temporis omnia facere : non autem laboraverat ut
 requiesceret, quando, « Dixit, dixit et facta sunt; man-

avit et creata sunt, » sed ut significaret quia post sex
 ætates mundi hujus septima ætate tanquam septimo
 die requieturus est in sanctis suis, quia ipsi in illo re-
 quiescent post omnia bona opera in quibus ei servie-
 runt, quæ ipse in illis operatur, qui vocat et præcipit
 et delicta præterita dimittit : et justificat eum qui
 prius erat impius. Sicut autem cum illi ex dono ejus
 bene operantur, recte dicitur operari : sic cum illo
 requiescunt, recte dicitur ipse requiescere. Nam
 quod ad ipsum attinet, pausionem non quærit, qui
 laborem non sentit. Fecit autem omnia per Verbum
 suum, et Verbum ejus ipse Christus, in quo requie-
 scunt angeli, et omnes coelestes mundissimi spiritus in
 sancto silentio. Homo autem peccato lapsus perdidit
 requiem quam habebat in ejus divinitate, et recepit
 eam in ejus humanitate : ideoque opportuno tempore
 quo ipse sciebat oportere fieri homo factus, et de
 femina natus est. A carne quippe contaminari non
 poterat ipse, carnem potius mundaturus. Ipsum an-
 tiqui venturum in revelatione Spiritus cognoverunt,
 et prophetaverunt, et sic salvi facti sunt credendo
 quia veniet, sicut nos salvi efficimur credendo quia
 venit: ut diligeremus Dominum qui sic nos dilexit ut
 unicum Filium suum mitteret, qui humanitate nostræ
 mortalitatis indutus, et a peccatoribus et pro pecca-
 toribus moreretur. Jam enim olim ab ineuntibus sæ-
 culis mysterii hujus altitudo præfigurari prænutia-
 rique non cessat. Quoniam Deus omnipotens, et bo-
 nus et justus, et misericors, qui fecit omnia bona
 sive magna sive parva, sive summa sive infima, suæ
 quæ videntur, sicuti sunt cælum, et terra, et mare,
 et in cælo sol et luna, et cætera sidera, in terra au-
 tem et mari, arbores et frutices, et animalia, suæ
 cujusque naturæ, et omnia corpora vel cælestia vel
 terrestria; sive quæ non videntur, sicuti sunt spiritus
 quibus corpora vegetantur, et vivificantur : fecit et
 hominem ad imaginem suam, ut quemadmodum ipse
 per omnipotentiam suam præest universæ creaturæ,
 sic homo per intelligentiam qua etiam Creatorem
 suum cognoscit et colit, præcæteris omnibus terrenis
 animalibus : fecit etiam illi adiutorium feminam non
 ad carnalem concupiscentiam, quandoquidem nec
 corruptibilia corpora tunc habebant antequam eos
 mortalitas invaderet pœna peccati, sed ut habe-
 ret vir gloriam de femina cum ei præiret ad Domi-
 num, seque illi præberet imitandum in sanctitate
 atque pietate, sicut ipse esset gloria Dei cum ejus
 sapientiam sequeretur. Itaque constituit eos in quodam
 loco perpetuæ beatitudinis quem appellat Scriptura
 paradysum : præceptumque illis dedit quod si non
 transgrederebantur, in illa semper immortalitatis bea-
 tudine permanerent : si transgrederebantur, supplicia
 mortalitatis expenderent. Præsciebat autem Deus
 eos transgressuros, sed tamen quia conditor est, et
 effector omnis boni, magis eos fecit, quando fecit et
 bestias, ut impleret terram bonis terrenis, et utique
 melior est homo etiam peccator quam bestia : et
 præceptum quod non erant servaturi magis dedit ut
 essent inexcusabiles cum in eos vindicare cœpisset.

Quidquid enim homo fecerit, laudabilem in suis factis invenit Deum : si recte egerit, laudabilem invenit per justitiam præmiorum ; si peccaverit, laudabilem invenit per justitiam suppliciorum, si peccata confessus ad recte vivendum redierit, laudabilem invenit per misericordiam indulgentiarum. Cur ergo non faceret Deus hominem quamvis eum peccatorum prænosceret : cum et stantem coronaret, et cadentem ordinaret, et surgentem adjuvaret, et ubique gloriosus bonitate, justitia, clementia, maxime quia et illud præsciebat de propagine mortalitatis ejus futuros sanctos, qui non sibi quærerent, sed Creatori suo gloriam darent : et eum colendo ab omni corruptione liberati cum angelis sanctis vivere semper et beate vivere mererentur? Qui enim hominibus dedit liberum arbitrium, ut non servili necessitate, sed ingenua voluntate Dominum colerent, dedit etiam angelis : et ideo nec angelus qui cum spiritibus aliis satellitibus suis superbiendo deseruit obedientiam Dei, et diabolus factus est, aliquid nocuit Deo, sed sibi. Novit enim Deus ordinare deserentes se animas, et ex earum justa miseria inferiores partes creaturæ suæ convenientissimis et congruentissimis legibus admirandæ dispensationis ornare. Itaque nec diabolus aliquid Deo nocuit, quia vel ipse lapsus est vel hominem seduxit ad mortem : nec ipse homo in aliquo minuit veritatem aut potestatem, aut beatitudinem conditoris sui : quia conjugii suæ seductæ a diabolo ad id quod Deus prohibuerat propria voluntate consensit. Justissimis enim Dei legibus omnes damnati sunt Deo glorioso per æquitatem vindictæ, ipsi ignominiosi per turpitudinem pœnæ, ut et homo a suo Creatore aversus victus diabolo subderetur, et diabolus homini ad Creatorem suum converso vincendus proponeretur : ut quicumque diabolo usque in finem consentirent, cum illo irent in æterna supplicia : quicumque autem humiliarent se Deo et per ejus gratiam diabolum vincerent, æterna præmia mereremur. Neque enim hoc movere debet, quia multi diabolo consentiunt et pauci Dominum sequuntur : quia et frumentum comparatione palearum valde pauciores habet numerum : sed sicut agricola novit quid faciat de ingenti acervo paleæ, sic nihil est Deo multitudo peccatorum, qui novit quid de illis agat, ut administratio regni ejus ex nulla parte turpetur atque turbetur. Nec ideo putandus est vicisse diabolus, quia secum plures cum quibus a paucis vinceretur attraxit.

De duabus civitatibus.

(August.) Duæ itaque civitates, una iniquorum, altera sanctorum, ab initio generis humani usque in finem sæculi perducuntur : nunc permixtæ corporibus, sed voluntatibus separatæ, in die vero judicii etiam separandæ corpore. Omnes enim homines amantes superbiam et temporalem dominationem cum vano typo et pompa arrogantiae, omnesque spiritus qui tanta diligunt, et gloriam suam subjectione hominum quærant, simul una societate devincti sunt;

sed si sæpe adversum se pro his rebus dimicant, pari tamen pondere cupiditatis in eandem profunditatem præcipitantur, et sibi morum et meritorum similitudine junguntur : et rursus omnes homines et omnes spiritus humiliter Dei gloriam quærentes non suam, et cum pietate sectantes, ad unam pertinent societatem : et tamen Deus misericordissimus et super impios homines patiens est : et præbet eis poenitentiae atque correctionis locum. Nam et quod omnes diluvio delevit, excepto uno justo cum suis quos in arca servare voluit, noverat quidem quod non se correcturi essent : verumtamen cum per centum annos arca fabricata est, prædicabatur utique eis ira Dei ventura super eos : et si converterentur ad Dominum parceret eis, sicut pepercit postea Ninivæ civitati agenti poenitentiam, cum ei per prophetam venturum interitum prænuntiasset : hoc autem facit Deus etiam illis quos novit in malitia perseveraturos, dans poenitendi spatium ut nostram patientiam exerceat et informet exemplo suo quod noverimus quantum nos oporteat tolerabiliter malos sustinere, cum ignoremus quales postea futuri sint, quando ille parcit et sinit eos vivere quem nihil futurum latet. Prænuntiabatur tamen etiam diluvii sacramento quod per lignum justii liberati sunt futura Ecclesia, quam rex ejus et Deus Christus mysterio sæ crucis ab hujus sæculi submersione suspendit. Neque enim Deus ignorabat quod etiam ex illis qui fuerant in arca servati nascituri erant mali, qui faciem terræ iniquitate implerent : sed tamen et exemplum futuri judicii dedit, et sanctorum liberationem ligni mysterio prænuntiavit : nam et post hæc non cessavit repullulare malitia per superbiam, et libidines, et illicitas impietates : cum homines, deserto Creatore suo, non solum ad creaturam quam Deus condidit lapsi sunt, ut pro Deo colerent quod fecit Deus, sed etiam ad opera manuum hominum et ad fabricum artificia curvaverunt animas suas, ubi de illis turpius diabolus et dæmonia triumpharent : quæ se in talibus figmentis adorari venerarique lætantur, dum errores suos humanis erroribus pascunt. Neque tunc sane defuerunt justii, qui Dominum pie quærerent, et superbiam diaboli vincerent, cives illius sanctæ civitatis quos regis sui Christi ventura humilitas per spiritum revelata sanavit, ex quibus Abraham pius et fidelis Dei servus electus est, cui demonstraretur sacramentum Filii Dei, ut propter imitationem fidei omnes fideles omnium gentium filii ejus futuri dicerentur. Ex illo natus est populus a quo unus Deus verus coleretur qui fecit cælum et terram : cum cæteræ gentes simulacris et dæmoniis servirent. In eo plane populo multo evidentius futura Ecclesia figurata est : erat enim ibi multitudo carnalis, quæ propter visibilia beneficia colebat Dominum. Erant autem ibi pauci futuram requiem cogitantes, et celestem patriam requirentes ; quibus prophetando revelabatur futura humilitas Dei regis et Domini nostri Jesu Christi : ut per eam fidem ab omni superbia et timore sanarentur. Horum sanctorum qui præcesserunt

runt tempore natiuitatem Domini, non solum sermo, A sed etiam vita, et conjugia, et filii, et facta, propheta fuit hujus temporis, quo per fidem passionis Christi ex gentibus congregatur Ecclesia, per illos sanctos patriarchas et prophetas carnali populo Israel, qui postea Judæi appellati sunt, et visibilia beneficia ministrabantur, quæ carnaliter a Domino desiderabant, et coercitationes pœnarum corporalium quibus pro tempore terrerentur, sicut eorum duritiei congruebat. Et in his tamen omnibus mysteria spiritalia significabantur, quæ ad Christum et Ecclesiam pertinent: cujus Ecclesiæ membra erant etiam isti sancti, quamvis in hac vita fuerint antequam secundum carnem Christus Dominus nasceretur. Ipse enim unigenitus Dei Filius, Verbum Dei Patris, æquale et coæternum Patri, per quod facta sunt omnia, B homo propter nos factus est, ut totius Ecclesiæ tanquam totius corporis caput esset. Sed velut totus homo dum nascitur, etiamsi manum in nascendo præmittat, tamen universo corpori sub capite conjuncta atque compacta est: quemadmodum etiam nonnulli in ipsis patriarchis ad hujus ipsius rei signum manu præmissa nati sunt: ita omnes sancti qui ante Domini nostri Jesu Christi natiuitatem in terris fuerunt, quamvis ante nati sint, tamen universo corpori, C cuiusque ille caput est, sub capite cohæserunt. Populus ergo ille in Ægyptum delatus seruuit regi durissimo: et gravissimis laboribus eruditus, quæsiuit liberatorem Dominum, et missus est eis unus de ipso populo sanctus Dei seruus Moyses, qui in virtute Dei magnis miraculis terrens tunc impiam gentem Ægyptiorum, eduxit inde populum Dei per mare Rubrum; ubi descendens aqua viam præbuit transeuntibus: Ægyptii autem cum eos persequerentur, redeuntibus in se fluctibus demersi exstincti sunt. Ita quemadmodum per diluuium aquis terra purgata est a nequitia peccatorum, qui tunc in illa inundatione deleti sunt et iusti euaerunt per lignum. Sic ex Ægypto exiens populus Dei per aquas iter inuenit, quibus ipsorum hostes consumpti sunt, nec ibi defuit ligni sacramentum. Nam virga percussit Moyses, ut illud miraculum fieret. Utrumque signum sancti baptismi, per quod fideles in novam vitam transeant: peccata vero eorum tanquam inimici deleantur atque moriantur. Apertius autem Christi passio in illo populo figurata est, cum iussi sunt D ovem occidere, et manducare, et de sanguine ejus postes suos signare: et hoc celebrare omni anno et appellare pascha Domini. Manifestissime quippe Propheta de Domino Jesu Christo dicit, quia « tanquam ovis ad immolandum ductus est (Isa. LIII, 7). » Cujus passionis et crucis signo in fronte hodie tanquam in poste signandus est Christianus, omnesque Christiani signantur. Inde per desertum populus ille ductus est per quadraginta annos, accepit etiam legem digito Dei scriptam. Quo nomine significatur Spiritus sanctus, sicut in Evangelio manifestissime declaratur. Neque enim Deus forma corporis diffinitus est, nec sic in illo membra et digiti cogitandi sunt quemadmodum videmus in nobis: sed quia per Spiritum sanctum dona Dei sanctis dividuntur, ut cum diversa possint, non tamen discedant a charitate charitatis; in digitis autem maxime apparet quædam divisio: nec tamen ab unitate præcisio, sive propter ea, sive propter aliam quamcunque causam Spiritus sanctus appellatus est digito Dei; non tamen cum hoc audimus, humani corporis forma cogitanda est. Accepit ergo ille populus legem digito Dei scriptam in tabulis sane lapideis, ad significandam duritiam eorum quod legem non erant impleturi: corporalia quippe dona desiderantes a Domino, magis carnali timore quam spiritali charitate tenebantur, legem autem non implet non charitas. Ideo multis sacramentis visibilibus onerati sunt, quo servili jugo premerentur in observationibus ciborum, et in sacrificiis animalium, et aliis innumerabilibus: quæ tamen signa erant rerum spiritalium ad Dominum Jesum Christum et ad Ecclesiam pertinentium: quæ tunc a paucis sanctis et intelligebantur ad fructum salutis, et observabantur ad congruentiam temporis. A multitudine vero carnalium tantummodo observabantur, non intelligebantur. Per multa itaque et varia signa rerum futurarum quas longum est omnes commemorare, et eas nunc in Ecclesia videmus impleri, perductus est ille populus ad terram promissionis, ubi temporaliter carnaliterque regnaret, pro modo desiderii sui, quod tamen regnum terrenum regni spiritalis imaginem gessit. Ibi Hierusalem condita est famosissima civitas Dei, serviens in signo liberæ civitatis quæ cœlestis Hierusalem dicitur, quod verbum est Hebræum, et interpretatur *visio pacis*, cuius cives sunt omnes sanctificati homines, qui fuerunt, et qui sunt, et qui futuri sunt; et omnes sanctificati spiritus, etiam quicumque in excelsis cœlorum partibus pia devotione obtemperant Deo, nec imitantur impiam diaboli superbiam et angelorum ejus. Hujus civitatis; est rex Dominus Jesus Christus, Verbum Dei Patris quo reguntur summi angeli, et Verbum hominem assumens, ut eo regerentur et homines, qui simul omnes cum illo in æterna pace gaudebunt. Ad hujus rei præfigurationem in illo terreni regni populo Israel, maxime emicuit rex David, de cujus semine secundum carnem venit verissimus rex noster Dominus Jesus Christus, « qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. » Multa in illa terra promissionis gesta sunt, in figuram venturi Christi et Ecclesiæ, quæ in sanctis libris paulatim poteris discere. Post aliquot tamen generationes ostendit alium typum ad rem maxime pertinentem. Nam captivata est illa civitas et multa pars ejus ducta in Babyloniam. Sicut autem Hierusalem significat civitatem societatemque sanctorum, sic Babylonia significat civitatem societatemque iniquorum, quomodo dicitur interpretari Confusio. De quibus duabus civitatibus ab exordio generis humani usque in finem sæculi, permixta temporum varietate currentibus et ultimo iudicio separandis, paulo ante jam diximus. Illa ergo captivitas Hierusalem civitatis, et ille po-

pulus in Babyloniam ductus ad servitutem ire iubetur a Domino per Jeremiam illius temporis prophetam : et exstiterunt reges Babyloniae, sub quibus illi serviebant, qui ex eorum occasione commoti quibusdam miraculis cognoscerent, et colerent, et coli juberent unum verum Deum, qui condidit universam creaturam. Jussi sunt autem et orare pro eis a quibus captivi tenebantur, et in eorum pace pacem sperare ad gignendos filios, et domos aedificandas, et plantandos hortos et vineas. Post septuaginta autem annos promittitur eis ab illa captivitate liberatio. Hoc autem totum figurate significat Ecclesiam Christi in omnibus sanctis ejus, qui sunt cives Hierusalem caelestis, servitutam sub regibus hujus saeculi. Dicit enim et apostolica doctrina ut « omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit (*Rom. XIII, 1*), » et ut redantur « omnibus omnia, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal (*Ibid., v, 7*), » et caetera, quae salvo Domini nostri cultu, constitutionis humanae principibus reddimus, quando et ipse Dominus ut nobis hujus sanae doctrinae praerberet exemplum, pro ea parte hominis quo erat indutus tributum solvere non deignatus est. Jubentur autem etiam servi Christiani et boni fideles dominis suis temporalibus aequanimitate fideliterque servire : quos judicaturus est si usque in finem iniquos invenerint, aut cum quibus aequaliter regnaturi sunt, si et illi ad verum Dominum conversi fuerint : omnibus tamen praecipitur servire humanis potestatibus atque terrenis, quousque post tempus praefinitum quod significant septuaginta anni, ab istius saeculi confusione tanquam de captivitate Babyloniae, sicut Hierusalem liberetur Ecclesia. Ex cujus captivitatis occasione ipsi etiam terreni reges, desertis idolis pro quibus persequabantur Christianos, unum verum Deum cognoverunt et colunt : pro quibus apostolus Paulus jubet orare etiam cum persequerentur Ecclesiam ; sic enim dicit (*I Tim. II, 1*) : « Obsecro itaque primum fieri deprecationes, interpellationes, gratiarum actiones, pro regibus, pro omnibus hominibus, et omnibus qui in sublimitate esunt, ut securam et tranquillam vitam agamus cum omni pietate et charitate. » Itaque per ipsos data est pax Ecclesiae, quamvis temporalis tranquillitas temporis ad aedificandas spiritaliter domos, et plantandos hortos et vineas.

« Nam et ecce te modo per istum sermonem aedificamus atque plantamus : » Et hoc fit per totum orbem terrarum cum pace regum Christianorum, sicut idem dicit Apostolus : « Dei agricultura, Dei aedificatio estis (*I Cor. III, 9*). » Et post annos quidem septuaginta, quos mystice prophetaverat Jeremias ut finem temporum praefiguraret, tamen ut ipsa figura integraretur, facta est in Hierusalem restitutio aedificationis templi Dei; sed quia totum figurate agebatur, non erat firma pax ac libertas reddita Judaeis. Itaque a Romanis postea victi sunt et tributarii facti, ex illo sane tempore ex quo terram promissionis acceperunt, et reges habere coeperunt : ne in aliquo regum suorum completum esse arbitrarentur quod eis liberator Christus promittebatur. Apertius per multas

A prophetias prophetatus est Christus, non solum ab ipso David in libro Psalmodum, sed etiam a caeteris et magis et sanctis prophetis usque ad tempus captivitatis in Babyloniam ; et in ipsa captivitate fuerunt prophetae, qui venturum Dominum Jesum Christum liberatorem omnium prophetarent. Et postea quam templum transactis septuaginta annis restitutum est ; tantas pressuras et calamitates a regibus gentium Judaei perpassi sunt, ut intelligerent nondum venisse liberatorem, quem non spiritaliter liberatum intelligebant, sed pro liberatione carnali desiderabant. Peractis ergo quinque saeculis saeculi, quarum prima est ab initio generis humani, id est, ab Adam qui primus homo factus est, usque ad Noe, qui fecit arcam in diluvio. Inde secunda est usque ad Abraham, qui pater electus est omnium quidem gentium, quae fidem ipsius imitarentur, sed tamen ex propagine carnis suae futura populi Judaeorum ante fidem Christianam gentium unus inter omnes omnium terrarum populos unum verum Deum coluit, ex quo populo Salvator Christus secundum carnem veniret. Isti enim articuli duarum aetatum emittunt in veteribus libris. Reliquarum autem trium etiam Evangelio declarantur, cum carnalis origo Domini Jesu Christi commemoratur. Nam tertia est ab Abraham usque ad David regem : quarta a David usque ad illam captivitatem qua populus Dei in Babyloniam transmigraverat : quinta ab illa transmigratione usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi. Ex cujus adventu sexta aetas agitur, ut etiam spiritalis gratia, quae paucis tunc patriarchis et prophetis nota erat, manifestaretur omnibus gentibus, ne ququam Dominum nisi gratis coleret, non visibilia praemia servitutis suae et praesentis vitae felicitatem, sed solam vitam aeternam, in qua ipso Deo fruatur, ab illo desiderans ; ut hac sexta aetate mens humana renovetur ad imaginem Dei, sicut sexta die homo factus est ad imaginem Dei. Tunc enim et lex impletur, dum non cupiditate rerum temporalium, sed charitate illius qui praecipit, sunt quaecumque praecipit. Quis autem non redamare affectet justissimum et misericordissimum Dominum, qui prior sic amavit justissimos et superbissimos homines, ut propter eos mitteret unicum Filium, per quem fecit omnia : qui non sui mutatione, sed hominis assumptione homo factus non solum cum eis vivere, sed etiam pro eis et ab eis posset occidi ? Itaque novum testamentum haereditatis sempiternae manifestabat, in quo renovatus homo per gratiam Dei ageret novam vitam, hoc est, spiritalem vitam, ut vetus ostenderet primum in quo carnalis populus agens hominem videret exceptis paucis intelligentibus patriarchis, et prophetis, et nonnullis latentibus sanctis, carnaliter vivens carnalia praemia desiderabat a Domino Deo, et in figura spiritalium bonorum accipiebat. Omnia ergo bona terrena contempsit homo factus Dominus Christus, ut contemnenda monstraret ; et omnia terrena mala sustinuit, quae sustinenda praecipiebat : ut neque in illis quaereretur felicitas, neque in istis

infelicitas timeretur. Natus enim de matre est, quæ quamvis a viro intacta conceperit semperque intacta permanserit, virgo concipiens, virgo pariens, virgo moriens, tamen fabro desponsata erat, omnem typhum carnalis nobilitatis exstinxit; natus etiam in civitate Bethleem, quæ inter omnes Judææ civitates ita erat exigua ut hodieque villa appelletur, noluit quidquam de cujusquam terrenæ civitatis sublimitate gloriari. Pauper etiam factus est, cujus sunt omnia et per quem creata sunt: ne quisquam cum in eum crederet, de terrenis divitiis auderet extolli. Noluit rex ab hominibus fieri: quia humilitatis ostendebat viam miseris, quos ab eo superbia separaverat, quamvis sempiternum ejus regnum universa creatura testetur. Esurivit, qui omnes pascit: sitivit, per quem creatur omnis potus, et qui spiritaliter panis est esurientium fonsque sitientium: ab itinere terrestri fatigatus est, qui seipsum nobis fecit viam in cælum. Velut obmutuit et obsurdit coram conviciantibus, per quem mutus locutus est et surdus audivit. Vincit qui de infirmitatum vinculis solvit, flagellatus est qui omnium dolorum flagella de hominum corporibus expulit. Crucifixus est, qui cruciatu nostros finivit. Mortuus est, qui mortuos suscitavit. Sed et resurrexit nunquam moriturus, ne ab illo quisquam sic disceret mortem contemnere, quasi nunquam moriturus. Inde confirmatis discipulis conversatus cum eis quadraginta diebus, eisdem spectantibus ascendit in cælum: et completis a resurrectione quinquaginta diebus misit eis Spiritum sanctum. Promiserat enim per quem diffusa charitate in cordibus eorum, non solum sine onere, sed etiam cum jucunditate possent implere legem, quæ data est Judæis in decem præceptis, quod appellant decalogum. Quæ rursus ad duo rediguntur, ut diligamus Dominum « ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente; et diligamus proximum sicut nosmetipsos. » Nam in his duobus præceptis totam legem pendere et prophetas ipse Dominus et dixit in Evangelio, et suo manifestavit exemplo. Nam et populus Israel ex die quo primum pascha in imagine celebrarunt, ovem occidentes et manducantes, cujus sanguine postes eorum ad salutis tutelam jam signati sunt; ex ipso ergo die quinquagesimus dies impletus est, et legem acceperunt scriptam digito Dei. Quo nomine jam diximus significari Spiritum sanctum: sicut post Domini passionem et resurrectionem, quod est verum pascha, quinquagesimo die ipse Spiritus sanctus discipulis missus est: non jam lapideis tabulis corda dura significans, sed cum essent uno in loco congregati in ipsa Hierusalem, « Factus est subito de cælo sonus quasi ferretur flatus vehemens, et visæ sunt illis lingue divise quasi ignis, et cœperunt linguis loqui, ita ut omnes qui ad illos venerant suam linguam quisque cognosceret (Act. 11, 2). » Ad illam enim civitatem ex omnibus terris conveniebant Judæi quacunque dispersi erant, et diversas linguas gentium diversarum didicerant. Deinde cum tota fiducia Christum prædicantes in ejus nomine multa signa faciebant, ita ut quemdam mortuum transeunte

A Petro umbra ejus tetigerit et resurrexerit. Sed cum viderent Judæi tanta signa fieri in ejus nomine, partim per invidiam, partim per errorem crucifixerunt: alii irritati sunt ad persequendos prædicatores ejus apostolos, alii vero idipsum amplius admirantes quod in ejus nomine quem veluti a se oppressum et vinctum riserant, tanta miracula fierent, poenitendo conversi crediderunt in eum millia Judæorum. Non erant jam illi temporalia beneficia terrenumque regnum desiderantes a Deo, nec promissum regem Christum carnaliter exspectantes, sed immortaliter intelligentes et diligentes eum qui pro ipsis ab ipsis tanta mortaliter pertulit: et eis usque ad sui sanguinis effusionem peccata donavit, et immortalitatem a se sperandam et desiderandam exemplo suæ resurrectionis ostendit. Itaque jam veteris hominis terrena desideria mortificantes, et spiritalis vitæ novitate flagrantés, sicut præceperat in Evangelio Dominus, vendebant omnia quæ habebant, et pretia rerum suarum ante pedes apostolorum ponebant, ut ipsi distribuere unicuique sicut cuique opus erat, viventesque in Christiana dilectione concorditer, non dicebant aliquid suum, sed erant illis omnia communia, et cor unum in Dominum (Act. 4, 34). Deinde etiam ipsi a Judæis carnalibus civibus carnis suæ persecutionem passi atque dispersi sunt: ut latius Christus per eorum dispersionem prædicaretur, et imitarentur etiam ipsi patientiam Domini sui: quia qui eos mansuetus passus fuerat, mansuetus pro se jubeat pati. Ex ipsis sanctorum persecutoribus fuerat etiam apostolus Paulus, et in Christianos maxime sæviebat, sed postea credens et apostolus factus missus est ut gentibus Evangelium prædicaret: graviora perpessus pro nomine Christi quam fecerat contra nomen Christi. Ecclesiam autem constituens per omnes gentes quo Evangelium seminabat, impense præcipiebat ut quoniam ipsi ex idolorum cultu vehementes ad unum Dominum colendum rudes non facile poterant rebus suis venditis et distributis servire Deo, oblationes facerent in pauperes sanctorum qui erant in ecclesiis Judæ quæ Christo crederant. Ita illos tanquam milites, illos autem tanquam stipendiarios provinciales apostolica doctrina constituit, inserens eis Christum velut lapidem angularem, sicut per prophetam prænuntiatus erat, in quo ambo quasi parietes de diverso venientes, de Judæis videlicet atque gentibus germana charitate copularentur. Sed postea graviores et crebriores persecutiones ex incredulis gentibus adversus Christi Ecclesiam surrexerunt, et implebatur in dies singulos verbum Domini prædicentis: « Ecce ego mitto vos velut oves in medio luporum (Math. x, 16). Sed illa vitis quæ per orbem terrarum sicut de illa prophetatum et ab ipso Domino prænuntiatum erat, fructuosos palmites diffundebat, tanto pullulabat amplius, quanto uberiore martyrum sanguine rigabatur. Quibus per omnes terras innumerabiliter pro fidei veritate morientibus etiam ipsa persequentia regna cesserunt, et ad Christum cognoscendum at-

que venerandum, fracta superbæ cervice, conversa sunt. Oportebat autem ut eadem vitis sicut a Domino identidem prædictum erat putaretur, et ex ea præciderentur infructuosa sarmenta, quibus hæreses et schismata per loca facta sunt, sub Christi nomine non ipsius gloriam, sed suam quærentium, per quorum adversitates magis magisque exerceretur Ecclesia, et probaretur atque illustraretur et doctrina ejus et patientia. Omnia ergo hæc, sicut tanto ante prædicta legimus, sic et facta cognoscimus, et quemadmodum primi Christiani, quia nondum ista provenisse videbant, miraculis monebantur ut crederent: sic nos quia omnia ista ita completa sunt, sicut ea in libris legimus qui longe antequam hæc implerentur conscripti sunt, ubi omnia futura dicebantur, et præsentia jam videntur, ædificamur ad fidem, ut etiam illa quæ restant sustinentes et perseverantes in Domino, sine dubitatione ventura credamus. Siquidem adhuc tribulationes futuræ in eisdem scriptis leguntur, et ipsi ultimus iudicii dies, ubi omnes cives ambarum illarum civitatum receptis corporibus surrecturi sunt, et rationem vitæ suæ ante tribunal Christi iudicis reddituri. Veniet enim etiam in claritate potestatis, qui prius in humilitate humanitatis venire dignatus est, et omnes pios ab impiis segregabit: non tantum eis qui in eum credere omnino noluerunt, sed etiam eis qui frustra et infructuose crediderunt in eum; illis daturus regnum secum æternum: illis autem poenam æternam cum diabolo; sed sicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte simile potest inveniri gaudio vitæ æternæ quam sancti accepturi sunt, ita nullus cruciatus temporalium poenarum potest sempiternis iniquorum cruciatibus comparari.

Itaque, frater, confirma te ipsum in ejus nomine atque adiutorio cui credis, adversus linguas eorum qui fidem nostram irrident, de quibus diabolus seductoria verba loquitur, maxime volens irridere fidem resurrectionis. Sed ex te ipso crede futurum te esse cum futuris, quando cum ante non fueris, nunc esse te vides. Ubi enim erat ista moles corporis tui, et ista forma membrorumque compago ante paucos annos, priusquam natus, vel etiam priusquam in matris utero conceptus esses? Ubi erat hæc moles, et hæc statura corporis tui? Nonne de occultis hujus creaturæ secretis Domino Deo invisibiliter formante processit in lucem, certisque ætatum incrementis in istam magnitudinem formamque surrexit? Nunquid ergo difficile est Deo, qui etiam aggeres nubium ex occulto in momento contrahit, et contegit coelum in ictu temporis, reddere istam quantitatem corporis tui sicut erat, qui eam facere potuit sicut non erat? Crede ergo fortiter et inconcussa quia omnia quæ videntur quasi pereundo humanis oculis subtrahit, salva et integra sunt omnipotentiae Dei; qui ea cum voluerit sine ulla mora et difficultate reparabit, ea duntaxat quæ justitiæ jus reparanda esse iudicat, ut in his corporibus reddant homines factorum suorum rationem, in quibus ea fecerunt, et in

A his mereantur aut commutationem cœlestis incorruptionis pro meritis pietatis, aut corruptibilem corporis conditionem pro meritis iniquitatis: non quæ morte salvatur: sed quæ materiam doloribus sempiternis præbeat. Fuge ergo per immobilem fidem, et mores bonos, fuge, frater, illa tormenta, ubi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus sine fine mors est non posse in cruciatibus mori. Et exardesce amore atque desiderio sempiternæ vitæ sanctorum, ubi nec operosa erit actio, nec requies desidiosa; laus erit Dei sine fastidio, sine defectu, nullum in animo tædium, nullus labor in corpore; nulla indigentia, nec tua cui subvenire desideres, nec proximi cui subvenire festines; omnes deliciae Deus erit: et societas sanctæ civitatis, in illo, et de illo sapienter beateque viventis. Efficiemur enim sicut ab illo promissum speramus et expectamus, æquales angelis Dei: et cum eis pariter illa Trinitate perfruemur jam per speciem, in qua nunc per fidem ambulamus. Credimus enim quod non videmus, ut ipsis meritis fidei etiam videre quod credimus et inhærere mereamur, ut æqualitatem Patris et Filii, et Spiritus sancti, et ipsius Trinitatis unitatem. Quomodo sint hæc tria unus Deus, non jam verbis fidei et strepentibus syllabis personemus: sed contemplatione purissima et ardentissima in illo silentio sorbeamus. Hæc tene fixa in corde tuo, et invoca Dominum cui credis, ut tueatur te adversus tentationes diaboli; et esto cautus, ne tibi aliunde nostis ille subrepat, qui ad solatium malevolentissimum damnationis suæ cum quibus damnetur inquirat. Non enim per eos solos qui Christianum nomen oderunt, et dolent eo nomine occupatum esse orbem terrarum, et adhuc simulacris et demoniorum curiositatibus servire desiderant, audeat ille tentare Christianos; sed etiam per eos quos paulo ante commemoravimus, de unitate Ecclesie, velut putata vite, præcisos, qui hæretici vel schismatici dicuntur, conatur etiam id quidem interduci. Sed tamen id etiam aliquando conatur et per Judæos tentare atque seducere. Sed maxime cavendum est, ne per homines qui sunt in ipsa catholica Ecclesia, quos velut paleam usque ad tempus ventilationis suæ sustinet, unusquisque tentetur et decipiatur. Propterea enim Deus patiens est in illos, ut et suorum electorum fidem atque prudentiam per illorum perversitatem exerceendo confirmet. Et quia de numero eorum multi proficiunt, et ad placendum Deo miserati animas suas magno impetu convertuntur. Non enim omnes sibi per patientiam Dei thesaurizant iram in die iræ iudicii ejus. Sed multos eadem omnipotentis patientia perducit ad saluberimum poenitentiae dolorem: quod donec fiat exercetur per eos illorum qui jam rectam viam tenent non solum tolerantia, sed etiam misericordia. Multos ergo visurus es ebriosos, avaros, fraudatores, aleatores, adulteros, fornicatores, remedia sacrilega sibi alligantes, præcantatoribus et mathematicis vel quarumlibet impiarum artium divinatoribus deditos;

animadversurus etiam quod illæ turbæ impleant A
ecclesias per dies festos Christianorum, quæ im-
plent et theatra per dies solemnes paganorum : et
hæc videndo ad imitandum tentaberis. Et quid
dicam? Videbis quod etiam nunc jam utique nosti :
non enim nescis multos qui appellantur Christiani,
hæc omnia mala operari quæ breviter commemo-
ravi. Et aliquando fortasse graviora facere homines
non ignoras, quos nosti appellari Christianos. Sed si
hoc animo venisti ut quasi securus talia facias,
multum erras : nec tibi proderit nomen Christi cum
cœperit ille severissime judicare qui prius dignatus
est misericordissime subvenire. Prædixit enim ista
et ait in Evangelio : « Non omnis qui dicit mihi :
Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed is
qui facit voluntatem Patris mei. Multi dicent mihi B
in illa die: Domine, Domine, in nomine tuo manduca-
vimus et bibimus (*Matth.* vii, 2). » Omnibus ergo
qui in talibus operibus perseverant damnatio finis
est. Cum ergo videris multos non solum hæc facere,
sed etiam defendere atque suadere, tene te ad legem
Dei, et non sequaris prævaricatores ejus. Non enim
secundum illorum sensum, sed secundum illius veri-
tatem judicaberis. Conjungere bonis quos vides
amare tecum regem tuum. Multos enim inventurus
es : si et tu talis esse cœperis. Nam si in spectaculis
cum illis esse cupiebas, et eis inhærere qui tecum
vel aurigam, vel venatorem, vel aliquem histrionem
simul anabant : quanto magis te delectare debet eor-
um conjunctio qui tecum amant Dominum, de quo
nunquam erubescet amator ejus : quia non solum C
ipse non potest vinci, sed etiam dilectores suos
reddet invictos, nec tamen etiam in ipsis bonis qui
te vel præcedunt vel tibi comitantur ad Dominum
collocare spem tuam debes : quia nec in teipso debes
quantumcunque profeceris, sed in illo qui eos et te
justificando tales facit. Securus es enim de Deo,
quia non mutatur : de homine autem nemo pruden-
ter securus est. Sed si illos qui nondum justus sunt,
amare debemus, ut sint : quanto ardentius qui jam
sunt amandi sunt. Sed aliud est diligere hominem,
aliud spem ponere in homine : tantumque interest
ut illud Deus jubeat, hoc prohibeat ; si autem aliquis
vel insultationes, vel tribulationes pro nomine Christi
passus, non defeceris a fide, nec a bona vita D
deviaveris, majorem mercedem accepturus es. Qui
autem in his cesserint diabolo, etiam minorem per-
dunt. sed humilis esto Deo : ut non te permittat
tentari ultra vires tuas.

His dictis, interrogandus est an hæc credat, atque
observare desideret. Quod cum responderit, solem-
niter utique signandus est : et Ecclesiæ more tra-
ctandus. De sacramento sane quod accepit, cum ei
bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum
divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles
in eis honorari : nec sibi habendam esse illa specie
benedictionem sanctificatam, quemadmodum habe-
tur in usu quolibet : dicendum etiam quid significet
et sermo ille quem audivit, quid in illo condat, cu-

jus illa res similitudinem gerit. Deinde monendus
est ex hac occasione, ut si quid etiam in Scripturis
audiat quod carnaliter sonat, etiam si non intelligit,
credat tamen spiritali aliquid significari quod ad
sanctos mores futuramque vitam pertineat. Hoc
autem ita breviter discit : ut quidquid audivit ex
libris Canonicis quod ad dilectionem æternitatis, et
veritatis, et sanctitatis, et dilectionem proximi re-
ferre non possit, figurate dictum vel gestum esse
credat : atque ita conetur intelligere ut ad illam
genuinam referat dilectionem, ita sane ut proximum
non carnaliter intelligat, sed omnem qui cum eo
in illa sancta civitate potest esse, sive jam, sive non-
dum appareat, et ut de nullius hominis correctione
desperet, quem patientia Dei videt vivere : non ob
aliud, sicut Apostolus ait (*Rom.* 11, 4), nisi ut addu-
catur ad pœnitentiam.

Quomodo quis breviter catechizandus sit.

(*Aug.*) Si autem longus tibi videtur iste sermo,
quo tanquam præsentem rudem hominem instruxi,
licet ea tibi dicere brevius, longiorem tamen esse
debere non puto : quanquam multum interest quid
res ipsa, cum agitur, moneat, et quid auditorum præ-
sentia non solum ferre, sed etiam desiderare se
ostendat. Cum autem celeritate opus est, vide
quam facile explicari tota res possit. Fac rursus
adesse aliquem qui velit esse Christianus, ergo et
interrogatum, illud quod superius respondisse
ostensus est : quia et si non hoc respondet, hoc
eum respondere debuisse dicendum est. Deinde hoc
modo cætera contenda. Vere, frater, illa magna et
vera beatitudo est, quæ in futuro sæculo sanctis
promittitur. Omnia vero visibilia transeunt, et om-
nis hujus sæculi pompa et deliciæ et curiositas inter-
ibunt, et secum ad interitum trahunt amatores suos,
a quo interitu, hoc est, pœnis sempiternis, Deus
misericors volens homines liberare, si sibi ipsi non
sint inimici et non resistent misericordiæ creatoris
sui, misit unigenitum Filium suum, hoc est, Verbum
suum æquale sibi per quod condidit omnia. Et ma-
nens quidem in divinitate sua et non recedens a Pa-
tre, nec in aliquo mutatus, assumendo tamen homi-
nem et in carne mortali hominibus apparendo venit
ad homines : ut quemadmodum per unum hominem,
qui primus factus est, id est Adam, mors intravit
in genus humanum, quia consentit mulieri suæ
seductæ a diabolo, ut præceptum Dei transgrede-
rentur : sic per unum hominem, qui etiam Deus est
Dei filius, Jesum Christum deletis omnibus peccatis
præteritis, credentes in eum omnes in vitam æternam
ingrederentur. Omnia enim quæ nunc vides in Ec-
clesia Dei et sub Christi nomine per totum orbem
terrarum geri, ante sæcula jam prædicta sunt, et sicut
legimus, ita et videmus ; et inde ædificamur in
fidem, factum est aliquando diluvium per totam ter-
ram ut peccatores delerentur, et tamen illi qui eva-
serunt in arca sacramentum futuræ Ecclesiæ de-
monstrabant, quæ nunc in fluctibus sæculi natat :

et per lignum crucis Christi a submersione liberamur. Prædictum est Abrahamæ fidei servo Dei, uni homini, quod de illo esset populus nasciturus qui coleret unum Deum inter cæteras gentes quæ idola colebant: et omnia quæ illi populo ventura prædicta sunt, sic evenerunt ut prædicta sunt. Prophetatus est in illo populo etiam Christus rex omnium sanctorum et Deus venturus ex semine ipsius Abrahamæ, secundum carnem quam assumpsit, ut omnes filii essent Abrahamæ, qui fidem ejus imitarentur; et sic est factum: natus est Christus de Maria virgine quæ ex illo genere fuit; prædictum est per prophetas quod in cruce passurus esset ab eodem populo Judæorum, de cujus genere secundum carnem veniebat, et sic est factum; prædictum est quod resurrecturus esset: resurrexit, et secundum ipsa prædicta prophetarum ascendit in cælum, et discipulis suis Spiritum sanctum misit. Prædictum est non solum a prophetis, sed etiam ab ipso Domino Jesu Christo, quod Ecclesia ejus per universum orbem terrarum esset futura, per sanctorum martyria passionesque disseminata: et tunc prædictum quando adhuc nomen ejus et latebat gentes, et ubi notum erat irridebatur: et tamen in virtutibus miraculorum ejus, sive per se ipse, sive quæ per servos suos fecit, dum annuntiantur hæc et creduntur, jam videmus quod prædictum est esse completum, regesque ipsos terræ qui antea persequabantur Christianos jam Christi nomini subjugatos; prædictum est etiam quod schismata et hæreses ex ejus Ecclesia essent exituræ, et sub ejus nomine per loca ubi possent, suam, non Christi, gloriam quæsituræ, et ista completa sunt. Nunquid ergo illa quæ restant non sunt ventura? Manifestum est quia sicut ista prædicta venerunt, sic etiam illa ventura sunt: quæcunque justorum tribulationes adhuc restant, et judicii dies qui separabit omnes impios a justis in resurrectione mortuorum; et non solum eos qui sunt extra Ecclesiam, sed etiam ipsius Ecclesiæ paleas, quas oportet usque ad novissimam ventilationem patientissime sufferat, ad ignem debitum segregabit. Qui autem irrident resurrectionem, putantes quod caro ista quia putrescit resurgere non potest, ad pœnas in ea resurrecturi sunt, et ostendet eis Deus quia qui potuit hæc corpora facere antequam essent, potest ea in momento restituere sicut erant: omnes autem fideles regnaturi cum Christo ita resurgent in eodem corpore, ut etiam commutari mereantur ad incorruptionem angelicam, ut fiant æquales angelis Dei, sicut Dominus ipse promisit: et laudent eum sine aliquo defectu, et sine aliquo fastidio semper viventes cum illo et de illo, cum tali gaudio et beatitudine quali nec dici, nec cogitari ab homine potest.

Tu itaque credens cave tentationes, quia diabolus quærit qui secum pereant: ut non solum per

A eos qui extra Ecclesiam sunt, sive pagani, sive Judæi, sive hæretici, non te hostis ille seducat, sed etiam quos ipse in Ecclesia Catholica videris male viventes, aut immoderatis voluptatibus ventris, et gutturis, aut impudicos, aut vanis curiositatibus vel illicitis deditos, sive spectaculorum, sive r. mediorum aut divinationum diabolicarum, sive in pompa et typho avaritiæ atque superbiæ, sive in aliqua vita quam lex damnat et punit, non eos imiteris: sed potius conjungaris bonis quos inventurus es facile, si et tu talis fueris, ut simul colatis et diligatis Dominum gratis: quia totum præmium nostrum ipse erit, ut in illa æterna vita bonitate ejus et pulchritudine perfruamur. Sed amandus est, non sicut aliquid quod videtur oculis, sed sicut amatur sapientia, B et veritas, et sanctitas, et justitia, et charitas, et si quid aliud tale dicitur, non quemadmodum sunt ista in hominibus, sed quemadmodum sunt in ipso fonte incorruptibilis et incommutabilis sapientiæ. Quoscunque ergo videris hæc amare illis conjugere, ut per Christum, qui homo factus est ut esset mediator Dei et hominum, reconcilieris Deo. Homines perversos etiam parietes si intrent ecclesiæ, non eos arbitreris intraturos in regnum cælorum, quia suo tempore separabuntur, si se in melius non commutaverint homines. Ergo bonos imitare, malos tolera: omnes ama, quoniam nescis quid cras futurus sit qui hodie malus est: nec eorum ames injustitiam, sed ipsos ideo ama ut apprehendant justitiam: quia non solum dilectio Dei nobis præcepta est, sed etiam dilectio proximi, in quibus C duobus præceptis tota lex pendet et prophætæ: quam non implet nisi qui donum acceperit Spiritum sanctum, Patri et Filio utique æqualem: quia ipsa Trinitas Deus est, in quo Deo spes omnis ponenda est. In homine non est ponenda qualiscunque ille fuerit: aliud est enim ille a quo justificamur, aliud illi cum quibus justificamur. Non autem solum per cupiditates diabolus tentat, sed etiam per terrores insultationum, et dolorum, et ipsius mortis. Quidquid autem homo passus fuerit pro nomine Christi, et pro spe vitæ æternæ et permanentis toleraverit, major ei merces dabitur. Quod si cesserit diabolo, cum illo damnabitur. Sed opera misericordiæ cum pia humilitate impetrant a Domino, ut non permittat servos suos tentari plusquam possunt sustinere.

D Nam quoniam de hoc qui ad fidem Christi se velle venire testatus est, quomodo imbuendus sit in præcedenti sermone, ita, ut reor, satis dictum est. Nunc quomodo ipse ad catechismi ordinem introducatur ut catechumenus fiat, et sic ad baptismum Christi et sacramenta divina percipienda perveniat, sequenti sermone, prout Dominus dederit, demonstrabimus.

LIBER SECUNDUS.

DE CATECHISMO ET SACRAMENTIS DIVINIS.

(*De Inst. cler., l. 1, c. 26.*) Catechumenus autem dicitur pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen, etc. *Usque ad finem capituli.*

Quia non obsistit omnipotentis Dei gratiæ naturæ infirmitas humanæ.

Quamvis enim parvuli pro ætate non possunt intelligere ipsam conversionem ad Deum atque credulitatem, credimus tamen eos ad Deum converti propter conversionis sacramentum, et fidem habere propter fidei sacramentum, sicut legimus in Augustini Epistola ad Bonifacium episcopum de parvulis requirentem, ubi dicit (ipsa responsio ad celebrationem sacramenti pertinet), sicut de ipso baptismo Apostolus: « Consepulti, inquit, sumus cum Christo per baptismum in morte (*Rom. vi, 4.*) » Non ait sepulturam significabimus, sed prorsus ait, « consepulti sumus, » sacramentum ergo tantæ rei non nisi ejusdem rei vocabulo nuncupavit. Itaque parvulum, etsi nondum fides illa quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondentur, ita etiam fideles vocantur: non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo. Cum autem sapere homo cœperit, non illud sacramentum repetit, sed intelligit, ejusque voluntati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quoad non potest, valebit sacramentum ad ejus tutelam adversus contrarias potestates, et tantum valebit, ut si ante majoris ætatis usum ex hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum commendans Ecclesiæ charitatem, ab illa condemnatione quæ per unum intravit in mundum, Christiano adjutorio liberetur. In scrutinio quippe faciendum est signum crucis super pueros sive puellas, sicut invenimus scriptum in Romano ordine, et genuum flexio ad orationem, et insinuanda est oratio Dominica patris et matris, ut et ipsi similiter faciant his quos suscepturi sunt a sacro baptisate. Similiter insinuandum est symbolum, quod in lingua nostra vertitur signum vel cognitio. Quando dividebantur apostoli per totum orbem prædicationis causa, dederunt illud signum prædicationis, ut si quis talia confiteretur qualia ibi dicuntur, cognitionem daret se a Christi apostolis sive a successoribus eorum didicisse. Nam in fronte ideo facimus signum, quia sedes verecundiæ in fronte solet esse, siquidem Judæi erubescunt credere in illum quem norunt crucifixum, ut Paulus apostolus dicit. « Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, etc. (*I Col. 1, 23*); » sed nos credimus pro crucifixum salvari. De cujus nomine

A Judæi erubescunt, ejus nomine nos credimus muniri, atque ideo in fronte signum facimus ubi sedes verecundiæ est, sicuti jam diximus, et non alio signo signamus nisi signo crucis, quia Dominus in carne natus vexillum crucis quo suorum frontes signaret attulit, ut destrueret mortis imperium, et per tale signum recognoscat contraria potestas principatum se perdere in istis quos Deus vocavit ad gratiam baptismi.

Illud etiam signum faciunt in frontibus eorum presbyteri, accoliti, patrini, vel matrinæ. Intimandum est ergo atque instantissime prædicandum ipsis patrinis vel matrinis quod fidejussores sunt illorum quos suscipiunt de baptisate, et pro quibus professi sunt, quia de ipsis redditori sunt Deo rationem, utrum fidem Christi eis et veram religionem cum ad ætatem intelligibilem pervenerint insinuaverint, an non.

De catechizandi ordine.

(*De Inst. cler., l. 1, c. 27.*) Catechizandi enim ordo hic est. Primum interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, etc.; *usque ad finem capituli.*

Ungitur et inter scapulas de eodem oleo, ut undique muniatur, et ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur.

(*Ibid. sub finem, c. 25.*) Ideo enim ante baptismum catechismi debet prævenire officium: ut fidei primum catechumenus accipiat rudimentum, et sic jam paratus ad baptismi accedat lavacrum. Nam in Evangelio secundum Matthæum legitur quod post resurrectionem Dominus apostolis præceperit « ut in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti docerent et baptizarent omnes gentes (*Matth. xxviii, 19*), » id est prius fidem illis insinuarent, et sic credentes in remissionem peccatorum baptizarent. Hinc est quod secundum Marcum idem Dominus legitur proposuisse fidem baptismati, cum ita dixit: « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur (*Marc. xvi, 16*). » Et Joanne teste prius « ipse Jesus cæci nati oculos luto ex sputo facto superlinivit, et sic ad aquas Siloe misit (*Joan. ix*): » Quia prius debet baptizandus fide incarnationis Christi instrui, et sic ad baptismum jam credulus admitti: ut sciat cujus gratiæ in eo est particeps et cui jam debitor fiat deinceps. Sed quia hæc, ut diximus, prævenire debent baptismatis officium, restat ut primum de ipsis sacramentis Ecclesiæ sermonem faciamus.

De sacramentis divinis.

(*Ibid., c. 24; Isid. Etym.*) Sunt autem sacramenta

* Agit de sacramentis illis duntaxat in quibus homo Christianus efficitur, sicuti ipse auctor infra testatur initio libri III.

baptismus, et chrisma, corpus et sanguis, quæ ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretius salutem eorundem sacramentorum operatur. Unde et a secretis virtutibus vel sacris sacramenta dicuntur, quæ ideo fructuose penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus eundem sacramentorum latenter operatur effectum, unde seu per bonos seu per malos ministros intra Ecclesiam Dei dispensentur; nec bonorum meritis dispensatorum amplificantur hæc dona, nec malorum attenuantur, « quia neque qui plantat est; aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus (I Cor. III, 7); » unde et Græce mysterium dicitur, quod secretam et reconditam habeat repositionem.

De baptismatis officio.

(*Ibid.*, c. 25). Primum autem sacramentum est baptismus, quia antequam sancto chrismate ungetur aliquis aut corporis et sanguinis Christi particeps existat, sacra regeneratione purgari debet, ac deinde ad cætera rite accedere. Baptismus Græce, latine tinctio interpretatur; quæ non tantum ob hoc quod homo in aquam mergitur tinctio dicitur, sed quia spiritu gratiæ ibi in melius immutatur, et longe aliud quam erat efficitur. Primum homines sædi eramus deformitate peccatorum, in ipsa tinctio pulchri efficitur dealbatione virtutum. Unde et in Canticis scribitur canticorum : « Quæ est ista quæ ascendit quasi dealbata (*Cant.* VII, *juxta LXX*)? » Cujus mysterium non aliter nisi sub Trinitatis designatione, id est, Patris, et Filii, et Spiritus sancti cognitione completur, dicente Domino ad apostolos : « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth.* XXVIII, 19). » Sicut enim in tribus testibus stat omne verbum, ita sacramentum confirmat ternarius numerus nominum divinorum. Quod autem per aquam baptismus datur, hæc ratio est : voluit enim Dominus ut res illa invisibilis per congruentiam et profectum incontractabile et invisibile impenderetur elementum : « Super quod etiam in principio ferebatur Spiritus sanctus (*Gen.* I). » Nam sicut oleum naturali pondere superfertur omni liquori, ita in principio superferebatur Spiritus sanctus aquis. Sicut aqua purgat exterior corpus, ita latenter ejus mysterio per Spiritum sanctum purificatur et animus. Cujus sanctificatio ita est : invocato enim Deo, descendit Spiritus sanctus de cælis, et medicatis aquis sanctificat eas de semetipso, et accipiunt vim purgationis, ut in eis caro et anima delictis inquinata mundetur. Utrumque enim baptizando necesse est adhiberi, et baptismi laverum, et Spiritus sancti purgatio : quia ait Salvator : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei (*Joan.* III, 5). »

(*De Inst. cler.*, I, c. 28). Denique postquam catechismi officium pleniter peragitur : consecratur fons, et ad ipsum baptismum catechumenus accedit, et in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptiza-

tur, et certe homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per invocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renovatur imaginem, et qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertio elevatus de fonte per gratiam resurget ad vitam. Potest et hæc trina mersio triduanam Domini sepulturam significare : maxime cum dicat Apostolus : Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus : si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus, etc. Oportet ergo cum invocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione ba-

p-tismum confici, ut secundum personarum differentiam mysterium baptismi celebretur, et secundam unitatem substantiæ unum baptisma fiat. Unde dicit Apostolus : « Unus Dominus, una fides, unum baptisma, » etc. (*Ephe.* IV, 5.) Postquam enim acciderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro a presbytero eum sacro chrismate, sequente simul et oratione, ut regni Christi particeps fiat, et a Christo Christianus possit vocari. Scriptum est et in Evangelio ita : « Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua, et ecce aperti sunt ei cæli, et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se (*Matth.* III, 16). » Bene quidem baptismo continuatur chrismatis unctio, quia Spiritus sanctus qui per illud chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Jesu, statim super illum in columbæ specie descendit. Cujus videlicet typum proferebat columba illa quæ in diluvio ad arcam reportavit ramum olivæ virentibus foliis, significans utique quod Spiritus sanctus per chrismatis unctionem, in baptisate virorem confert fidelibus cælestis gratiæ : sed de hoc plenius in sequentibus dicemus. Legimus et in gestis Patrum quod Sylvester Papa in Ecclesia Romana constituerit, ut sicut potestas et privilegium apud solum episcopum constat, quod sacrum chrisma ipse conficiat, et baptizatum per manus impositionem cum ipso chrismate consignet propter hæreticam suasionem : ita presbyter eodem chrismate liniat baptizatum, lotum ex aqua, propter occasionem transitus mortis, quia scriptum est in Apostolo : Vos autem, fratres, in carne non estis, sed in Spiritu, si tamen Spiritus Dei habitat in vobis ; si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus, etc. Ac deinde profecto patet quia quicumque non est Christi, regni sui particeps fieri nequit. Ideo necessarium est ut statim succurratur baptizato cum chrismatis unctione : ut Spiritus sanctus participationem accipiens alienus a Christo non existat.

(*Ibid.*, c. 29.) Post baptismum ergo traditor Christiano vestis candida, quod significat innocentiam, et puritatem Christianam, quam post ablutas varias veteris vitæ maculas studio sanctæ conversationis immaculatam servare debet ad præsentandam ante

tribunal Christi. Cuncti vero renati albis induuntur vestibus, ad mysterium resurgentis Ecclesiæ, sicut ipse Dominus coram discipulis transfiguratus est, ita ut diceretur: Resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta ejus facta sunt candida sicut nix. Quo facto splendorem, ut dictum est, resurgentis in futurum figuravit Ecclesia. Utuntur igitur albis vestibus, ut quorum primæ nativitatibus infantiam vetusti erroris pannus fuscaverat, habitus secundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput ejus mystico velamine, ut intelligat se diadematis regni et sacerdotalis dignitatis portitorem juxta Apostolum: « Vos estis, inquit, genus regale et sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo hostiam vivam sanctam, Deo placentem, » etc. (*I Petr.* 11, 9.) Nam sacerdotes in Vêteri B

Testamento quodam mystico velamine caput semper ornabant. Deinde corpore et sanguine Dominico omne præcedens sacramentum in eo confirmatur, quia hæc ideo accipere debet, ut Deum habere mereatur in se habitatorem, et illius capitis sit membrum, qui passus est et resurrexit pro nobis. Dicit enim ipsa Veritas: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, ipse in me manet, et ego in eo (*Joan.* vi, 57). Et item: Nisi manducaveritis, inquit, carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Ibid.* v. 54.) »

De impositione manus episcopalis.

(*Ibid.*, c. 30.) Novissimè autem e summo sacerdote per impositionem manus Paraclitici, etc., usque ad C

finem capitis.

Ideo autem Spiritus sanctus septiformis nuncupatur, propter dona quæ de divinitatis ejus plenitudine particulatim quique ut digni sunt consequi promerentur.

De sacramento corporis et sanguinis Domini.

(*Ibid.*, c. 31.) Sed quia de duobus sacramentis, id est, baptismo et chrismate jam quantum, etc.

Qui enim jam peccare quievit, communicare non desinat.

Cum autem sacramentis divinis quis imbutus fuerit, et fidelis effectus Christiani nominis et veræ religionis existit particeps, necesse est ut fidem, quam professione tenet, operibus probet, et toto nisu per sanctæ conversationis studium contendat placere illi qui eum per suam gratiam ad fidem catholicam convocavit, et unitum corpori suo inserere voluit. Hocque quotidie sacris precibus instanter deposcat, ut ipse qui, eum cum cæteris electis in filiorum numerum ascribi voluit, sua opitulatione faciat eum pervenire ad conspectum gloriæ ejus sempiternæ. Unde necesse est ut orationem Dominicam pleniter discat quatenus eam non voce tantum proferat sed intelligat, ut fiat quod Apostolus docuit dicens: « Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente (*I Cor.* xiv, 15). » Ipsa enim oratio pleniter omnia continet quæ in præsentī vita necessaria et in futura salubria nobis existunt, ac ideo

non est necesse in oratione multum loqui ut exaudiamur, sicut Ethnicī faciunt: quia « scit Pater noster cœlestis, » ipsa Veritate attestante, « quid nobis opus sit antequam petamus eum; » non enim verbis agere debemus apud Deum ut impetremus quod volumus, sed rebus quæ animo gerimus et intentione cogitationis cum dilectione pura et simplici affectu, sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum oportebat, quibus memoriæ mandatis eas ad tempus orandi recordaremur. Cujus orationis sensum secundum sanctorum Patrum expositionem mixtim cum ipsa oratione placuit nobis hic inserere, ut sciat ipse orator quid oret, et quid eum petere conveniat. Sic ergo, inquit, vos orabit.

De oratione Dominica.

« Pater noster, qui es in cœlis. » Magnum ergo donum Dei accepimus, quod sinamur Deo dicere, « Pater noster. » Quid enim jam non det filiis peccantibus, cum hoc ipsum ante dederit ut filii essent? Postremo quanta cura animum tangit, ut qui dicit, « Pater noster, » tanto patre non sit indignus? Deus autem in sordidos mores nunquam cadit, et gratias misericordiæ ipsius, qui hoc a nobis exigit ut sit pater noster quod nullo sumptu, sed sola bona voluntate comparari potest. « Qui es in cœlis, » dicit, id est, in sanctis et justis. Non enim spatium locorum continetur Deus, sed quemadmodum terra appellatus est peccator, cum ei dictum est. « Terra es et in terram ibis, » sic cœlum justus econtrario dici potest. Justus enim dicitur: « Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos (*I Cor.* 111, 17.) » Quapropter si in templo suo habitat Deus, et si templum ejus sunt, recte dicitur, « qui in cœlis es: » qui es in sanctis.

« Sanctificetur nomen tuum. » Quod non sic petitur quasi non sit sanctum nomen Dei, sed ut sanctum habeatur ab hominibus, id est, ita illis innotescat Deus, ut non existiment aliquid sanctius quod magis offendere timeant. Aliter enim id petitum est et rogamus, quod nomen Dei sanctificetur in nobis, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseveremus.

« Adveniat regnum tuum. » Adveniat ergo accipiendum est: manifestetur hominibus. Quemadmodum enim præsens lux absens est cæcis et eis qui oculos claudunt, ita Dei regnum, quamvis nunquam discedat de terris, tamen absens est ignorantibus. Nulli autem licebit ignorare regnum Dei, cum eis Unigenitus non solum intelligibiliter, sed etiam visibiliter in homine Dominico de cœlo venerit iudicaturus vivos ac mortuos.

« Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra. » Id est sicut in angelis qui sunt in cœlis voluntas tua est, ut omnino tibi adhæreant teque perfuerant, nullo errore obnubilante sapientiam eorum, nulla miseria impediēte beatitudinem eorum: ita fiat in sanctis tuis, qui in terra sunt, et de terra, quod ad corpus attinet, facta sunt: et quamvis ad cœlestem

habitationem atque immutationem, tamen de terra assumendi sunt. Item fiat voluntas tua, recte intelligitur: obediatur præceptis tuis. Sicut in cælo et in terra, id est, ab angelis ita ab hominibus. Voluntas autem Dei est, quam Christus fecit et docuit: humilitas in conversatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis justitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, injuriam facere non posse, et factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater est, timere quod Deus est, Christo nihil præponere debemus, quia nec nobis ille quidquam præposuit, charitati ejus inseparabiliter adhærere, cruci ejus fortiter et fidenter assistere, quando de ejus nomine et honore certamen est exhibere constantiam qua confitemur, in quæstione fiduciam qua congregimur, in morte patientiam qua coronamur: hoc est cohæredem Christi velle esse, hoc est, præceptum Dei facere, hoc est voluntatem Patris implere.

« Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. » Panis quotidianus aut pro his omnibus dictus est quæ hujus vitæ necessitatem sustentant, de quo cum præcepit ait: « Nolite cogitare de crastino (*Math. vi, 34*), » et ideo additum sit, « da nobis hodie; » aut pro sacramento corporis Christi quod quotidie accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo idem Dominus dicit: « Operamini escam quæ non corrumpitur (*Joan. vi, 27*); » et illud: « Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi (*Ibid. v. 51*): » sed horum quid sit probabilius considerari potest. Nam forte quispiam moveatur cur oremus pro his adipiscendis quæ huic vitæ sunt necessaria, veluti est victus et tegumentum: cum ipse Dominus dicit: « Nolite solliciti esse quid edatis aut quid induamini. » De sacramento autem corporis Domini, ut illi non moveant quæstionem qui plurimi in orientalibus partibus non quotidie cœnæ Dominicæ communicant, cum iste panis quotidianus est, restat ut quotidianum panem accipiamus spiritalem, præcepta scilicet divina, quæ quotidie oportet meditari et operari. Nam de ipsis Dominus dicit: « Operamini escam quæ non corrumpitur, » quotidianus autem iste cibus nunc Dei: quandiu ista vita temporalis per dies discedentes succedentesque peragitur, et revera quandiu nunc in superiora, nunc in inferiora, id est, nunc in spiritalia, nunc in carnalia animi affectus alternat: tanquam ei qui aliquando pascitur cibo: aliquando famem patitur, quotidie panis iste necessarius est, quo reficiatur esuriens et relevans erigatur. Quod autem panem supersubstantialem in aliis exemplaribus legimus, vel peculiarem, vel præcipuum illum panem similiter significat qui dicit: « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi (*Ibid.*): » qui videlicet est super omnes substantias, et universas superat creaturas.

« Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Post subsidium cibi petitur et venia delicti, ut qui a Deo pascitur, in Deo vivat, nec tantum præsentem et temporali vi-

tae, sed æternæ consulatur. Ad quam veniri potest si peccata donentur, quæ debita Dominus appellat, sicut in Evangelio suo dicit: « Dimisi tibi omne debitum quia me rogasti (*Math. xviii, 32*); » quam necessarie autem, quam prudenter et salubriter admonemur quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur: qui orare nos pro debitis et peccatis docuit paternam misericordiam, promisit et veniam securam. Adjunxit plane et addidit legem, certa nos conditione et sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod et ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrari non posse quod pro peccatis petimus, nisi et ipsi circa peccatores nostros paria fecerimus.

« Et ne nos inducas in tentationem. » Non enim per seipsum inducit Deus: sed induci patitur eum quem suo auxilio deseruerit, ordine occultissimo ac meritis. Causis sæpe etiam manifestis dignum iudicat illum quem deserat, et in tentationem induci sinat. Aliud est autem induci in tentationem, aliud est tentari. Nam sine tentatione probatus esse nullus potest. Non ergo hic oratur, ut non tentemur: sed ut non inferamur in tentatione: quia si quispiam cui necesse est igne examinari, non orat ut igne contingatur, sed ut non exuratur.

« Sed libera nos a malo. Amen. » Quando autem dicimus, Libera nos a malo: nihil remanet quod ultra adhuc debeat postulari, quando semel protectionem Dei adversus malum petamus: quia impetrata, contra omnia quæ diabolus et mundus operantur securi stamus et tuti.

De symbolo.

(*De Instit. cler., l. ii, c. 56.*) Symbolum ergo tali ratione institutum majores nostri tradunt: quod post ascensionem Domini et Salvatoris nostri ad Patrem (cum post adventum sancti Spiritus discipuli ejus inflammati linguis omnium gentium loquerentur, quo præsigio consecutum est ut nulla illis gens extera, nulla lingua barbaris inaccessa vel invia videretur) præceptum eis est a Domino, datum ad prædicandum Dei verbum, ad singulas quæque nationes adire. Discessuri itaque ab invicem, normam prius sibi futuræ prædicationis in communi constituunt: ne localiter ab invicem discedentes diversum aliquid vel dissonum prædicaretur his qui ad fidem Christi invitabantur. Omnes igitur in unum positi, et Spiritu sancto repleti, breve sibi prædicationis indicium conferendo in unum quod sentiebant componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis et justissimis causis appellari voluerunt. Symbolum enim Græce et indicium dici potest et collatio, hoc est, quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus, in unum conferendo unusquisque quod sensit. Indicium autem vel signum idcirco dicitur, quod in illo tempore sicut Paulus dicit, et in Actibus apostolorum refertur, multi simulabant se esse Aposto-

los Christi, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nuntiantes. Idcirco igitur istud indicium posuere, per quod agnosceretur is qui Christum vere secundum apostolicas regulas prædicaret. Est autem symbolum signum per quod agnoscitur Deus, quodque proinde credentes accipiunt, ut noverint qualiter contra diabolum fidei certamina præpararent. In quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramenta. De totis enim Scripturis, hæc breviter collecta sunt ab apostolis; ut quoniam plures credentium litteras nesciunt, vel qui sciunt præoccupatione sæculi Scripturas legere non possunt, hæc corde retinentes, habeant sufficientem sibi scientiam salutarem. Est enim breve fidei verbum, et olim a Propheta prædictum: « Quoniam verbum breviter faciet Dominus super terram. » Quod hoc tenore recitatur.

« Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli et terræ. » Ergo in primo habet Credo. Vides quod Dominus noster non nos jubet discutere divina judicia, sed credere, nec rationem requirere, sed fidem simpliciter, et immobiliter exhibere. « In Deum Patrem. » Advertite quod cum Dei patris nomen in confessione conjungit, ostendit quod non ante Deus esse cœperit et postea pater, sed sine ullo initio et Deus semper et pater est. Quia ergo semper fuit pater, semper habuit filium cui pater est. « Omnipotentem » vero ideo dicit quia omnipotens est, cuique nihil impossibile est; qui cœlum, terram, mare, homines, atque omnia animalia et reptilia, non aliquo operis actu, sed solo verbi creavit imperio, et ideo non nobis veniat in cogitatione quomodo hoc aut illud potuit fieri, qui omnipotentem præcipimus confiteri creatorem cœli et terræ. Hoc agitur quod superius dixi, quia « omnia sola verbi potestate perfecit. »

« Et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum. » Advertite quod quomodo in patrem sic et in filium credendum sit, et quia cum patre æqualis est majestate tantum ipsi quantum et patri honoris, tantum nos debere novimus servitutis obsequium. « Jesum Christum » dicit, Jesus Salvator interpretatur. Christus vero a chrismate dicitur, quia sicut antiqui reges a sacerdotibus sacro oleo perungebantur, sic Dominus noster Jesus Christus Spiritus sancti infusione repletus est.

« Qui conceptus est de Spiritu sancto. » Non poterat aliunde quam de Deo concipere, qui Deum meruit procreare.

« Natus ex Maria virgine. » Non potuit non talem habere conceptum, quæ virgo erat permansura post partum.

« Passus sub Pontio Pilato. » Iste Pilatus Judæa erat in illo tempore ab imperatore positus in Julæa sub quo Dominus passus est: cujus mentio ad temporis significationem, non ad personæ illius pertinet dignitatem.

« Crucifixus, mortuus et sepultus. » Crucem il-

lam in qua ille crucifixus est in corpore nos gestamus in fronte. Sepultus est sicut in veritate natus: ita et in veritate mortuus et sepultus.

« Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis. » Triduanæ sepulturæ mora evidenter ostendit, quod dum corpus in sepulcro jacuit, anima illa de inferis triumphavit.

« Ascendit ad cœlos: sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. » Ideo conditionem naturæ nostræ quam de homine matre natus assumpsit super cœlos in dexteram Dei patris collocavit. Dextera autem patris in qua sedere dicitur non est corporea, quod nefas est de Deo sentire, quia divina majestas secundum speciem humanam latus non habet sed gloria atque beatitudo patris. Dextera ejus dicitur in qua filius secundum humanitatem sedet, id est, in perpetuum regnat.

« Inde venturus judicare vivos et mortuos. » In ipso corpore venturus est ad judicium, in quo ascendit ad cœlum, ut Christianos judicet et paganos, justos et peccatores, fideles et impios.

« Credo in Spiritum sanctum. » Advertite quod sicut in Patrem, ita et in Filium et in Spiritum sanctum sit credendum. Nam qui vel in unam de Trinitate personam non crediderit, in duabus illi credidisse non proderit.

« Sanctam Ecclesiam catholicam. » Ecclesia Græce, Latine collatio vel vocatio dicitur, eo quod omnes ad se vocet, et in unum congreget. Scendum est quod Ecclesiam credere, non tamen in Ecclesiam credere debeamus, quia Ecclesia non Deus, sed domus Dei est. Catholicam dicit, toto orbe diffusam, quia diversorum hæreticorum Ecclesiæ ideo catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque provincias continentur. Hæc vero a solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur.

« Sanctorum communionem, » id est, cum illis sanctis qui in hac quam suscipimus fide defuncti sunt, societatem et spei communionem teneamus.

« Remissionem peccatorum. » Prima remissio peccatorum per baptismi gratiam, secunda per martyrium, tertia vero per satisfactionem pœnitentiæ. Quæ tamen remissiones peccatorum extra fidem atque unitatem Ecclesiæ omnino non fiunt. Sunt enim et aliæ remissiones peccatorum. Hoc est, per indulgentiam inimicorum, per veram charitatem, per opera misericordiæ, per verbum prædicationis, si quis converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ.

« Carnis resurrectionem. » Carnem quam in hac vita sub mortali conditione portamus resurrecturam esse immortalem, ac rationem reddituram pro animæ consortio credamus.

« Vitam æternam. » Absque ulla dubitatione fateamur nos vitam æternam consecuturos, si hæc sacramenta, quæ vobis exponimus, fideliter teneamus, ac bonis actibus conservemus: hæc enim est apostolici symboli recta ac vera interpretatio.

(*De Inst. cler., l. II, c. 57.*) Sed sciendum quod hæc est juxta Apostolicum symbolum certissima Christianorum fides, quam doctores nostri tradiderunt : ut profiteamur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unius esse essentiae, ejusdemque potestatis et sempiternitatis, unum Deum invisibilem, ita ut in singulis personarum proprietate servata, nec substantialiter Trinitas dividi, nec personaliter debeat omnino confundi : Patrem quoque confiteri ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum autem sanctum nec genitum, nec unigenitum, sed ex Patre et Filio procedentem : Filium a Patre nascendo procedere, Spiritum vero sanctum procedendo non nasci. Ipsum quoque Filium, perfectum ex virgine, sine peccato hominem suscepisse : ut, quem sola bonitate creaverat, sponte lapsum misericorditer repararet. Quem veraciter crucifixum, et tertia die resurrexisse et cum eadem ipsa carne glorificata ascendisse in caelum, in qua et iudicium vivorum ac mortuorum expectatur, venturus. Et quod divinam humanamque substantiam in utroque perfectus una Christus persona gestaverit, quia nec geminavit utriusque substantiae integritas personam, nec confudit geminam unitas personae substantiam. Altero quippe neutrum exclusit, quia utrumque unusquisque intemerato jure servavit, quod Novi et Veteris Testamenti salubriter commendat auctoritas, illa per prophetiam, ista per historiam veraciter persoluta. Et quod neque de Deo, neque de creatura sæculi sit cum paganis, aut cum hæreticis aliquid sentiendum, in his rebus in quibus a veritate dissentiunt, sed quod in utroque testamento divina protestantur eloquia, hoc tantummodo sentiendum. Quod sive hominem sive universa, nulla Deus necessitate creaverit. Nec ullam esse omnino visibilem invisibilemque substantiam, nisi aut quæ Deus sit, aut a Deo bono, bona creata sit, sed Deus summe et incommutabiliter bonus, creatura vero inferius et mutabiliter bona. Et quod animæ origo incerta sit, et quod angelorum natura vel animæ non sit pars divinæ substantiæ, sed Dei creatura ex nihilo condita, ideoque incorporea, quia ad imaginem Dei creata est. De pietate morum unicuique studendum, sine qua fides divini cultus otiosa torpescit, et cum qua integritas divini cultus perficitur, et ut unusquisque Deum propter Deum, et proximum in Deo diligat, usque ad dilectionem quoque inimicorum pertendendo proficiat, ut proficiendo perveniat. Alterum quoque alterius non pollui posse peccato, ubi par voluntatis non tenetur consensus. Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur nasci posteritas, eisque jure fidelium virginum vel continentium præferenda doceatur integritas. Ne unum Trinitatis baptisma, quod nefas est, iteretur, neque pro diversitate prædicatorum ministrorum singulari putetur quibusque conferri, sed ab eo singulari potestate donari, de quo dictum legimus : « Super quem videris Spiritum descendantem, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto : et ego vidi et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei (*Joan. 1.*) » Et ne poenitentiae remediis nos egere non putemus, pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus sine quibus in hac vita esse non possumus, ita poenitentiae compunctione fructuosa universa fateamur deleri peccata, sicut scriptum est : « Beatorum remissa sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata : beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum (*Psal. xxxi.*) » Nullum quoque suis viribus, sed per divinam gratiam capiti Christo subjungi, atque indisruptæ pacis perseverantia in unitate Ecclesiae ipsius solidari, nec humanæ voluntatis arbitrio boni quiddam deputandum existimari : sed secundum propositum bonæ voluntatis Dei omnem numerum electorum acquiri. Bona quoque temperata bonis, malisque communia a Deo creari, ejusque dispensatione singulis quibusque vel tribui vel negari, quorum bonorum in unoquoque fidelium non habitus, sed usus, aut improbandus est aut probandus. Cætera vero æternaque bona solos posse bonos in futuro consequi : quorum pignora Ecclesiam nunc informatam credimus detineri, hic habentem primitias spiritus, in futuro perfectionem, hic sustentari in spe, postea pasci in re, hic videri per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, cum ad speciem fuerit perducta per fidem, quod donec perficiatur ut summi Dei bonis fruamur æternis, fruendum, inde non obsumus et proximis. Eam quoque nos spem resurrectionis habere, ut eodem ordine, eademque forma qua ipse Dominus resurrexit a mortuis, nos quoque resurrecturos esse credamus, in eodem corpore in quo sumus, vel vivimus, non naturam aut sexum mutantes, sed tantam fragilitatem et vitia deponentes. Ipsum quoque Satanam cum angelis suis atque cultoribus æterno incendio condemnandum, neque secundum quorundam sacrilegam disputationem, ad pristinam, id est, angelicam dignitatem, ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc est catholice traditionis fidei vera integritas : de qua si unum quodlibet respuat, tota fidei credulitas amittitur.

De diversis hæresibus.

(*De Inst. cler., l. II, c. ult.*) Necessario ergo providendum et cavendum est omni animæ timenti Deum, ut non a fide catholica decidens, et relictens doctrinam veritatis, in errores hæreticorum cadat, etc., usque ad finem capituli.

Sed et quicumque aliter Scripturam sacram intelligit quam sensus Spiritus sancti flagitat, a quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.

LIBER TERTIUS.

DE AGONE CHRISTIANO.

Descriptis ergo sacramentis divinis, in quibus homo Christianus efficitur; et oratione Domifica qua ad Deum preces fundere, symbolo quoque et fidei veritate, et a quibus erroribus ne seducatur cavere debeat, qualiter illi postea in agone Christiano certandum sit consequenter scribendum esse arbitramur. Legitur enim in Evangelio, quod Salvator noster post resurrectionem suam discipulis in Galilæa apparens dixit: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis (*Matth. ult.*). » In quo rectissimus est ordo prædicandi, et modernis quoque prædicatoribus Ecclesiæ sectandus diligentissime, ut primo quidem doceatur auditor, deinde fidei sacramentis imbuatur, post hæc ad servanda Domini mandata ex tempore liberius instituatur, quia non potest fieri ut corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem, cum neque quisque indoctus et ignarus Christianæ fidei potest ejusdem fidei sacramentis ablui: neque lavacro baptismi a peccatis emundare sufficit, si non post baptismum studeat quisque bonis operibus insistere. Prius ergo docere gentes, id est, scientia veritatis instituere, ac sic baptizare præcipit, quia et sine fide impossibile est placere Deo, et nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non poterit introire in regnum Dei. Ad extremum vero subjungit: Docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis. Ac ne putemus levia esse quæ jussa sunt et pauca, addidit: Omnia quæcunque mandavi vobis, ut quicumque crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt, quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est. Quanta hujus merces piæ conversationis, quale pignus futuræ beatitudinis etiam in præsentem fideles maneat, subsequenter insinuat dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. Libet autem conferre huic testimonio, quod Marcus ait: « Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis assumptus est in cælum, et sedet a dextris Dei (*Marc. ult.*). » Quia enim ipse Deus et homo est assumptus in cælum humanitate quam de terra susceperat; manet cum sanctis in æterna divinitate qua terram pariter implet et cælum. Manet autem omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Ex quo intelligitur, quod usque ad finem sæculi non sunt defuturi in mundo, qui divina mansione et inhabitatione sint digni. Nec dubitandum eos post hujus sæculi certamina manere cum Christo in regno: sui in sæculo certantes Christum in sui cordis hospitio meruerant

A habere mansorem. Notandum interea quod præsens ubique divina majestas aliter electis suis, aliter adest reprobis. Adest enim reprobis potentia naturæ incomprehensibilis, qua omnia cognoscit novissima et antiqua, intelligit cogitationes a longe, et omnes vias singulorum prævidet. Adest electis gratia piæ protectionis, qua illos spiritualiter per præsentia dona, vel flagello quasi filios pater erudit: atque ad possessionem futuræ beatitudinis erudiendo provehit: adest electis ut scriptum est: « Juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit (*Psal. xxxiii, 19*). » Adest reprobis ut præmissum est: « Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum (*Ibid. v. 17*). » Ergo si oculi Domini speculantur bonos et malos, et Dominus de cælo respicit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum, oportet unumquemque baptismatis unda purificatum, et Christiani nominis dignitate decoratum, ut in militia æterni regis diligenter se exercens, non armis corporalibus adversus carnem et sanguinem dimicet, sed principaliter adversus principatus et potestates aeris hujus, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contraque spiritalis nequitiæ in cælestibus, in omnibus sumens scutum fidei, galeam salutis, et lorica justitiæ, et gladium spiritus, quod est verbum Dei, mortificetque desideria carnis suæ quotidie, juxta Apostolum dicentem (*Col. iii, 5*): « Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: propter quæ venit ira Dei in filios diffidentiae, in quibus et vos ambulastis aliquando cum viveretis in illis. Nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro non emittatis. Nolite mentiri invicem: expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum, ubi non est gentilis et Judæus, circumcisio et præputium, barbarus et scythia, servus et liber: sed omnia, et in omnibus Christus. » Manifestum est enim, quod hæc verba beatus Apostolus fidelibus scripserit non paganis: sicut et Ephesios in Epistola sua admonuit dicens (*Eph. iv, 23*): « Renovamini spiritu mentis vestre, et induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. » Qui et alibi ait (*Gal. iii, 17*): « Quicumque baptizati estis, Christum induistis. » Et ut ostenderet quomodo Christus indui debet, ait (*Col. iii, 12*): « Induite ergo vos, sicut electi Dei sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, mode-

stiam, patientiam, supportantes invicem, et donantes vobisipsis, si quis adversus aliquem habet querelam, sicut et ipse Christus donavit vobis, ita et vos. Super omnia autem hæc charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis, et pax Christi exsulet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore, et grati estote, et verbum Christi habitet in cordibus vestris, abundantes in omni sapientia, docentes et commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum. » Hinc ergo manifestum est quod memoratus Doctor gentium disciplinaliter voluit auditores suos vivere, et recte credendo ac bene operando, spem vitæ æternæ habere.

De disciplina Christiana.

Disciplina custos spei est, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis. Hæc facit in Christo manere semper, ac jugiter Deo vivere : ad promissa cœlestia, et divina præmia pervenire. Hanc et sectari salubre est, et aversari ac negligere lethale. Unde in Psalmis loquitur Spiritus sanctus : « Continete disciplinam, ne irascatur Dominus, et pereatis a via recta, cum exarserit cito ira ejus super vos *Psal.* II, 12). » Et iterum : « Peccatori autem dicit Deus : Ad quid exponis justificationes meas, et assumis testamentum meum per os tuum : tu autem odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retro (*Psal.* XLIX, 16). » Et denuo legimus : « Qui abjecit disciplinam infelix est. » Et de Salomone mandata sapientiæ monentis accipimus : « Fili, ne neglexeris disciplinam Dei, et non defeceris ab eo correptus, quem enim diligit Deus corripit (*Sap.* III, 11). » Si autem quem diligit Deus corripit, et corripit ut emendet. Fratres quoque et maxime sacerdotes non oderunt, sed diligunt eos quos corripunt ut emendent, quando et Deus per Jeremiam ante prædixerat et tempora nostra significaverat dicens : « Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos : » pascentes cum disciplina : quid si in Scripturis sanctis frequenter et ubique disciplina præcipitur, et fundamentum omne religionis ac fidei de observatione ac timore proficiscitur : quid cupidius appetere, quid magis velle ac timere convenit, quam ut, radicibus fixis fortius et domiciliis nostris super petram robusta mole solidatis, inconcussi ad procellas et turbines sæculi stemus, ad Dei munera per divina præcepta veniamus, considerantes pariter ac scientes quod templa Dei sint membra nostra ab omni fœce cogitationis antiquæ lavacri vitalis sanctificatione purgata, nec violari ea aut pollui fas sit, quando qui violat et ipse violetur ? Eorum nos templorum cultores, et antistites sumus, serviamus illi cujus esse jam cepimus. Paulus apostolus in Epistolis suis dicit, quibus nos ad curricula vivendi per

A divina magisteriâ formavit. « Non estis vestri : empti enim estis pretio magno clarificate et portate Deum in corpore vestro (*I Cor.* VI, 20). » Clarificemus et portemus Deum puro et mundo corpore et observatione meliore ; et qui per sanguinem Christi redempti sumus, per omnia servitutis obsequia redemptoris imperio pareamus : demusque operam ne quid immundum et profanum templo Dei inferatur, nec offensus sedem qua inhabitat derelinquat. Sospitantis Domini verba sunt et docentis curantis pariter et monentis. « Ecce, inquit, sanus factus es : jam noli peccare, ne deterius tibi fiat (*Joan.* V, 14). » Dat vivendi timorem, dat innocentiam legem postquam contulit sanitatem : nec habentis liberis et solutis vagari quemquam postmodum patitur, sed ipse potius qui sanatus fuerat mancipato gravius committatur, quid scit scilicet minor culpa deliquisse ante cum necdum nosset disciplinam Dei : nulla sit venia ultra delinquere, postquam Deum nosse cœpisti. Et quidem hoc tam viri, quam mulieres, tam pueri quam puellæ, sexus omnis atque omnis ætas observet et curet pro religione et fide quam Deo debet, ne quod sanctum de Domini dignatione percipitur minus sollicito timore teneatur. Non enim debent negligere magistri discipulos, nec parentes filios, sed in omni disciplina cum discretionem tamen erudiant illos, quia scriptum est. « Ne quid nimis, » ne dum cupiunt nimis eradere rubiginem, frangatur vas. Dicit enim Apostolus : « In disciplina et correptione Domini educate filios vestros (*Eph.* VI, 4). » Hinc et Sapientia per Salomonem hortatur dicens : « Noli a puero abstrahere disciplinam. Si autem percusseris eum, animam ejus liberabis a morte, in virga percuties eum, et non morietur (*Prov.* XXIII, 14). » Studium enim debent habere omnes prælatæ personæ, ut subjectos suos per disciplinam custodiant, et regere non negligant : quia solummodo ita ab eis in divino judicio liberantur. Unde nos Sapientia hortatur et dicit : « Fili, nisi sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam. Illaqueatus es verbis oris tui : et captus propriis sermonibus. Fac ergo, fili mi, quod dico tibi, et temetipsum libera : qui incidisti in manus proximi tui. Discurre, festina : suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis : nec dormitent palpebræ tuæ (*Prov.* VI, 2). » Hinc et ad Ezechielem prophetam Dominus loquitur, dicens : « Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel : et audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium : Morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur a via sua impia et vivat : ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si enim tu annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab impietate sua, morietur, tu autem animam tuam liberasti (*Ezech.* XXXIII, 7). » Secundum enim qualitates hominis, sic debet temperari disciplina magistrorum. Unde Paulus ad discipulum scribens, ait : « Argue, obseca,

increpa, cum omni imperio (*II Tim. iv, 2*). » Ac si diceret: Dirum magistri, pium patris ostende affectum, ita ut indisciplinatos et inquietos durius arguas, obediētes autem et mites ut in melius proficiant obsecres: negligentes enim et contemnentes increpes et corripas. Nec abs re est quod Salvator in Evangelio Judæos duros, et incredulos vendentes et ementes in templo quasi flagellum de funiculis faciens legitur eiecisse atque dixisse: « Scriptum est quia domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum (*Matth. xxi, 13*). » Nec frustra Petrus apostolus Ananiam et Saphiram avaritiæ peste corruptos, mentientes, atque per hypocrisis Spiritum Dei tentantes mortis sententia damnavit, sed ut fieret quod scriptum est: « Pestilente flagellato stultus sapientior erit (*Prov. xix, 25*); ut per paucorum validam correptionem multi ab errore corrigerentur et emendarentur. Unde et sancti Patres nostri in conciliis suis diversas disciplinas et excommunicationes delinquentibus constituerunt, ut, secundum modum culpæ excommunicationis extensa mensura, ægris medelam et sanis præberet cautelam.

De meditatione divinæ legis.

Ut autem hæc disciplina diligentius custodiatur, multum adjuvat studium discendi veram sapientiam, et meditatio assidua divinæ legis, quam mundo corde et casto corpore oportet unumquemque investigare: quia ita ad ejus intellectum sobrium poterit pervenire. Ipsa enim cognitionem Dei se fideliter quærentibus et instanter meditantibus tribuit. Cognitione autem Dei nihil melius est, quia nihil beatius est: et ipsa vera beatitudo est. Unde Salvator ad Patrem ait: « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te unum verum Deum, et, quem misisti, Jesum Christum (*Joan. xvii, 3*). » Unde primo omnium quærendum est homini quæ sit scientia, veraque sapientia, quia sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. Scientia vera est, a diaboli servitio, quæ sunt peccata, recedere: et sapientia perfecta est, Deum colere secundum mandatorum illius veritatem, quia in his duobus vita beata acquiritur, sicut Psalmista ait: « Diverte a malo, et fac bonum (*Psal. xxxiii, 15*). » Nec etiam sufficit cuiquam mala non facere, nisi etiam et bona faciat: nec bona facere, nisi etiam et mala omittat. Omnis ergo qui sic sapiens est, procul dubio beatus erit in æternum. Beata siquidem vita est cognitio divinitatis, cognitio divinitatis virtus boni operis, et virtus boni operis fructus est æternæ beatitudinis. Ad hoc ergo bonum habemus solatium divinarum lectionem Scripturarum, qui sanctarum lectio Scripturarum divina est præcognitio non parva beatitudinis. In his enim quasi in quodam speculo homo seipsum considerare potest, qualis sit, vel quo tendat. Lectio assidua purificat animam, timorem incutit gehennæ, ad superna gaudia cor instigat legentis. Qui vult cum Deo semper esse, frequenter debet orare, et legere.

Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur; cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. Geminum confert donum lectio sanctarum Scripturarum, sive quia intellectum mentis erudit, seu quod a mundi vanitatibus abstractum hominem ad amorem Dei perducit. Labor honestus est lectionis, et multum ad emendationem animi proficit. Sicut ex carnalibus escis alitur caro, ita ex divinis eloquiis interior homo nutritur ac pascitur. Sicut Psalmista ait: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo (*Psal. cxviii, 113*). » Sed ille beatissimus est qui, divinas Scripturas legens, verba vertit in opera. Omnes plane Scripturæ sanctæ ad animarum salutem scriptæ sunt, ut proficiamus in eis in veritatis agnitione. Sepius cæcus offendit quam videns, sic ignorans legem Dei, sæpius ignoranter peccat, quam ille qui scit. Sicut cæcus sine ductore, sic homo sine doctore viam rectam vix graditur: et ideo necesse est ut quicumque lectiones sacras legere possint in his studium impendant, ut earum frequenter meditatione utantur. Qui vero sensum locutionis sacræ ex lectione non possunt percipere, attentius audiant interpretantem, ut recipiant saltem in ædificationem. Cum vero magisterio cœlesti instructi, quid faciendum, quidve vitandum sit accipiunt, non sit mora in faciendo, quod intus sapiunt intelligendo: quia, ut beatus Jacobus apostolus ait, « Non auditores legis justificabuntur, sed factores legis (*Rom. ii, 13*). » Et ipsa Veritas ait: « Servus qui scit voluntatem domini sui, et non facit, vapulabit multis (*Luc. xii, 47*), » et cætera. Item alibi scriptum est: « Scienti bonum facere, et non facienti, peccatum est illi. » Itaque omni diligentia studendum est ut cognoscamus voluntatem Dei. Postquam autem cognoverimus eam, summo nisu contendendum est ut hanc faciamus implentes mandata illius, et instanter deposcamus ut in hoc perseverantes perveniamus ad promissa ipsius.

De fide, spe et charitate.

Unde necesse est ut quicumque Christianum nomen tenet, et sacramentis imbutus est, religionis Christianæ rationem sciat, et fidei veritatem agnoscat, ejus quoque fidei, « quæ » ut Apostolus ait, « per dilectionem operatur, quæ in præsentī confortat et roborat credentes, ac in futuro perducit ad Dei contemplationem. » Nam ita quædam proposuit animæ nostræ necessaria beatus Apostolus et egregius gentium Doctor, dicens: « Nunc etiam manent fides, spes, charitas, tria hæc, major autem his est charitas (*I Cor. xiii, 13*). » Primum ergo fides Catholica Christiano necessaria est: quia in ipsa distinguuntur filii Dei a filiis diaboli, filii lucis a filiis tenebrarum. Per ipsam renascimur in baptisate, et salutem æternam impetrabimus: sicut scriptum est: « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (*Marc. xvi, 16*). » Hæc porta est vitæ, hæc janua regni. Per ipsam discitur scientia veritatis, et percipitur cognitio divinitatis, per ipsam gratiam Dei invenimus,

aliter autem Deo placere non possumus, quia sine fide impossibile est Deo placere. Vere enim beatus est, qui et recte credendo bene vivit: et bene vivendo fidem rectam custodit. Igitur sicut otiosa est fides sine operibus bonis, ita nihil proficiunt opera bona sine fide recta. Unde et beatus Jacobus apostolus dixit: « Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem ipsa non habeat? (Jac. II, 14.) » Nunquid poterit fides salvare eum? Fides sine operibus mortua est. Sicut enim corpus sine spiritu est mortuum, ita et fides sine operibus mortua est: fidem ante omnia rectam et immaculatam necesse est habere: et secundum Apostolicam institutionis normam symbolum a sanctis Patribus constitutum memoriter tenere, et religiose vivere studere, hæreticorum dogmata pestifera fugere: maleficorum et incantatorum venena mortifera horrescere: divinatorum et sortilegiorum nefandas traditiones, quæ cum dæmonibus societatem habent, penitus respicere, et nihil aliud quam quod catholica fides laudat, amat, prædicat in mente sive in professione tenere, seu etiam moribus ostendere. Post hanc ergo fidem, spem firmam habere, discere, quæ animum nostrum ad invisibilia trahit, et intentionem nostram in cœlestia et æterna inserit, et quodammodo nexibus insolubilibus ligat, quæ non decipit, sed se fideliter obsequentes ad æternam beatitudinem perducit. Nemo igitur, quanvis ingenti peccatorum pondere prematur, de bonitate divinæ pietatis desperare debet, sed spem certæ misericordiæ illius indulgentiæ sibi quotidianis deprecari lacrymis quam recte sperare possunt, si ab actione prævi operis cessabunt. Ideo non propter spem veniæ perseveranter peccare debemus, neque quia Deus juste peccata punit, veniam desperare debemus, sed utroque periculo evitato et mala declinemus, et de pietate Dei veniam speremus. Similiter et in omni tribulationum angustia spe ad solatia supernæ pietatis currendum est, quia in illo solo omnis spes et salus sine dubio consistit, dicente Propheta: « In Deo salutare meum, et gloria mea, Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est (Psal. XLII, 8.) » Cum enim fidem rectam, et spem firmam persuademus habere, hæc maxime hortamur ut charitatem in nobis habere, et opere ostendere per omnia satagamus. Per ipsam enim et in ipsa beatitudinem veram habituros nos esse sciamus, quia sine hac nemo videbit Deum. Hæc autem ideo major fide et spe ab Apostolo esse narratur: quia cæteris recedentibus ipsa sola remanebit, fidei enim succedit spei, et spei beatitudo, charitati autem non transmutatio, sed sola restat perfectio. Hæc omnium ars est virtutum, hæc promissio regni, hæc præmium summum sanctorum est in cœlo, quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei: quem qui presentem vident suavius diligunt, et dulcius fruuntur ipso honore.

• De charitate.

oportet nos scire quia in omnibus charitas obtinet

A principatum, sine cujus perfectione nihil Deo placere posse Paulus apostolus testatur: qui nec martyrismum, nec sæculi contemptum nec eleemosynarum largitionem sine charitatis officio quidquam proficere posse ostendit. Unde et ipse Dominus a quodam Scriba interrogatus quod esset mandatum maximum, respondit: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, » addidit quoque secundum simile huic, « diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (Matth. xxii, 37.) » Quod vero ait, « ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente, » id est, toto intellectu, tota voluntate et ex omni memoria Deum esse diligendum, Dei vero dilectio in observatione mandatorum ejus tota consistit, sicut supra dicit: « Si quis diligit me, sermones meos servat (Joan. xiv, 23); » unde ipsa Veritas alibi ait: « In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii, 35.) » Item Apostolus: « Plenitudo legis est dilectio (Rom. xiii, 10.) » Item Joannes evangelista: « Hoc, inquit, mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligit et proximum. » Si forte quislibet quærat quis sit proximus, sciat omnem Christianum recte proximum dici, quia omnes in baptismo filii Dei sanctificantur, et fratres simus, spiritualiter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritualis quam carnalis. De qua in Evangelio ipsa Veritas ait: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (Joan. iii, 5.) » Qui autem taliter proximum intelligens diligit, sine debito charitatem veram in semetipso tenebit. Cujus evidens indicium et eminentis virtus vera pax est. Per quam filii Dei præcipue dignoscantur, quia nusquam perfecte pax haberi potest, nisi ubi charitas ejus operatrix adest. Hoc etiam tota series Scripturarum sacrarum nobis ostendit.

De pace et unitate

Nam legimus in Evangelio quod Salvator et Dominus noster cum appropinquaret passioni, et transitum suum de hoc mundo ad patrem discipulis insinuaret, inter alia verba quæ ob sui commemorationem dilectis comitibus suis impenderat maxime pacis bonum, et quasi speciale munus unitatis illis commendaret dicens: « Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (Joan. xiv, 27.) » Ac si diceret, in pace vos dimisi, in pace vos inveniam. Proficiscens voluit dare, quæ desiderabat, rediens in omnibus invenire. Hanc suis hæreditatem dedit dona omnia suæ pollicitationis et præmia in pacis conversatione promisit: atque ideo si hæredes Christi esse volumus in ejus pace manere debemus. Pacem nobis Christus dedit, concordēs atque unanimes esse præcepit: dilectionis et charitatis fœdera incorrupta atque inviolata mandavit: ejus pacis ornamenta mirabiliter alio loco ostendit dicens: « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v, 9.) » En filius Dei incipit vocari qui pacificus esse jam cœpit, non vult

filius dici qui pacem noluerit amplecti, negat sibi patrem Deum, qui pacificus esse contemnit. Pacificos ergo oportet esse Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordēs fideliter, sibi unanimi-
 tatis nexibus cohærentes. Sed hæc pax cum bonis et Dei præcepta servantibus custodienda est: non cum iniquis et sceleratis, qui pacem inter se habent in peccatis suis. Pax Christi ad salutem proficit sempiternam, pax cum bonis, et bellum cum vitiiis semper habendum est. Mala siquidem hominum impiorum odio habenda sunt, nam homines ipsi quamvis mali sint amandi sunt, quia creatura Dei sunt. Pax vero quæ in bonis est concordiam fratrum et charitatem copulat proximorum. Pax Spiritum Dei specialiter promeretur. Pax dilectionis mater est. Pax iudicium sanctitatis: de qua Dominus per Prophetam ait: « Pacem et veritatem diligite. » Pax plebis sanitas, gloria sacerdotis, et patriæ lætitia, et terror hostium sive visibilium sive invisibilium; omnibus viribus pax est custodienda, quæ semper in Deo manet, et quæ in pace sancta manet, cum sanctis Dei societatem habet. Sacerdotis est in pace populum admonere quid debeat agere, populi est in humilitate audire quæ monet sacerdos: quidquid non licet pastoris est prohibere ne fiat, plebis est audire ne faciat: atque unitatis vinculum omnes debent simul prælati et subditi in fide et dilectione per omnia ærvare, quia sine pace non suscipitur sacerdotis oratio, nec plebis oblatio. Si ergo volumus velociter a Deo exaudiri, et gratanter munera nostra ab eo accipi, debemus utique in pace conversari. De quo nos ipsa Veritas instruere dignata est: « Si offers, inquit, munus tuum ante altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum (Matth. v, 23). » Quia ergo unitatem nostram et concordiam Deus desiderat, ostendit ipse Salvator in Evangelio ad Patrem ita loquens: « Pater, inquit, sancte, conserva eos in nomine tuo quos dedisti mihi ut sint unum sicut et nos (Joan. xvii, 11). » Unde et Apostolus fideles hortatur dicens: « Obsecro vos, fratres, ut idipsum sapiatis et unum dicatis omnes (I Cor. i, x). » Et item: « Non sit, inquit, inter vos zelus et contentio, omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia (Ephes. iv, 31). » Item alibi ait: « Sustinentes invicem in charitate solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ (Ibid., v. 3). » Hæc itaque unanimitas sub apostolis olim fuit: sicut novus credentium populus Domini mandata custodiens, charitatem suam tenuit, probat Scriptura quæ dicit: « Turba autem eorum qui crediderant anima et mente una agebant. » Et iterum: « Et erant perseverantes omnes unanimes in oratione cum mulieribus et Maria quæ fuerat mater Jesu, et fratribus ejus (Act. i, 14). » Et ideo effica-

bus precibus orabant, ideo cum fiducia impetrare poterant quodcumque de Dei misericordia postulabant. In nobis vero sic unanimitas diminuta est, ut et largitas operationis infracta sit. Domos tunc et fundos venundabant, et ad thesauros sibi in celo reponendos distribuenda in usus indigentium pretia apostolis offerebant: at nunc de patrimonio nec decimas damus; et cum vendere jubeat Dominus, emimus potius et augemus. Sicut in nobis emarcuit vigor fidei, sic credentium robur elanguit. Et idcirco Dominus tempora nostra respiciens in Evangelio suo dicens ait: « Filius hominis cum venerit putas inveniet fidem in terra? (Luc. xviii, 8). » Videmus fieri quod ille prædixit: in Dei timore, in lege justitiæ, in dilectione, in opere, fides nulla est. Nemo futurorum metu cogitat diem Domini, et iram Dei, et incredulis ventura supplicia et statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat, quæ metueret conscientia nostra si crederet: quia non credit omnino nec metuit. Si autem crederet, et caveret: si caveret, evaderet. Oportet ergo ut excitemus nos quantum possumus, et somno inertię veteris abrupto ad observanda et gerenda Domini præcepta vigilemus: simus tales quales esse ipse nobis præcipit dicens: Sint lumbi vestri præcincti et lucernæ ardentes, et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando veniat a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit aperiant ei (Luc. xii, 35). » Et: « Beati servi illi quos adveniens dominus invenerit vigilantes (Ibid. v. 37). » Accinctos nos oportet esse, ne cum expeditionis dies venerit, impeditos et implicitos apprehendat. Luceat in bonis operibus desiderium nostrum lumen atque effulgeat, ut ipsum lumen nos ad lucem claritatis æternæ de hac sæculi nocte perducatur, quo cum Christo, qui est veræ pacis auctor, et cum sanctis angelis ejus, æterna pace et perpetua felicitate fruamur.

De virtute continentię.

Et ut hoc prompte efficere possimus studendum nobis est ut sacrarum virtutum solatium nobis acquiramus, et viam justitiæ et veritatis pergere curemus, quatenus hostium spiritualium insidias et tumultum vitiorum per Dei gratiam illæsi evadentes, ad cœlestem beatitudinem perveniamus. Ad quod perficiendum continentia contra concupiscentias carnis et illecebras voluptatum maxime nobis necessaria est. Unde nos Scriptura admonet dicens: « Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua averte. Si præstas animæ tuæ concupiscentiam ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis (Eccli. xviii, 30). » Amor enim istius mundi parit inimicitiam Dei. Unde scriptum est: « Qui vult esse amicus hujus sæculi, inimicus Dei constituitur (Jac. iv, 4). » Hoc enim apostolus sciens Joannes persuadet nobis et dicit: « Nolite diligere mundum, non est charitas Patris in eo, quia omne quod in mundo est concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vite (I Joan.

11, 15). » Hoc et coapostorus ejus Paulus rursus monet et dicit : « Qui emunt sic sint quasi non possidentes, et qui hoc mundo utuntur, quasi non utantur. Præterit enim figura hujus mundi (*I Cor. vii, 30*). » Unde et ipse Salvator in parabola sua ostendit, quod divitiæ et voluptates sæculi suffocant verbum : ita ut non ferat fructum. Et alibi præcipit dicens : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam, et sequatur me (*Matth. xvi, 24*). » Et item : « Qui non renuntiaverit, inquit, omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (*Luc. xiv, 33*). » Hæc igitur considerantes, bene convenit ut perpendamus quantum nobis necessaria sit continentia, per quam Christi disciplinam condigni ad regnum possimus cum eo venire perpetuum. Continentia vero et sobrietas non in sola integritate carnis consistit. Sed etiam in cultu, et in ornetu, vita pariter et moribus consistit. Debet enim unusquisque continens abstinere se ab omnibus illicitis, his autem quæ licita sunt debet cum modestia et sobrietate uti. Non enim decet Christianum sæculi lucris inhiare, cui promissum est regnum cælestis : sed suo Domino per continentiam condigne vivere, ut possit cum eo in perpetuum gaudere. Charitatem debet amare, et fornicationem fugere, non avaritiæ studere, sed victu et vestitu contentus esse, non superbire, neque sperare in incerto divitiarum, sed humiliter sentire, et mundi pompam contemnere. Non debet esse vaniloquax et arrogans, non mendax, neque injuriosus, non bilinguis, non susurro, non detractor, sed veritatem debet ex ore et corde proferre, linguam suam a multiloquio temperare, quia scriptum est : « In multiloquio non effugies peccatum (*Prov. x, 9*). » Oculos contra vanitatem claudere, auditum a scurrilitate et falsitate, imo ab omni eloquio malo avertere, risum excelsum, et excussum non amare, guttur et nasum ad illecebram dulcium ciborum, et suavium odorum non libenter adhibere, sed magis bonum et suavem odorem virtutum appetere. Manus et pedes et omnia membra corporis sollicitè custodire, ne fiant arma iniquitatis peccato, sed magis arma potentia Dei ad destruendum spiritalem inimicum. Cor quoque miles Christi debet ante omnia sollicita custodia servare, ne forte illud jactantia extollat, ira inflammet : invidia perforat, avaritia infestet, libido exurat, tristitia gravet, torpor et ignavia oneret, et ne illud, quod gravius est, per novitatum præsumptiones hæresis scindat. Qui enim cordis occulta per continentiam quieta servare contendit, utique et membra corporis facilius contra pravos actus foris, custodit. Scriptum est enim : « Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit (*Prov. iv, 23*). » Item alibi : « Mors secus introitum delectationis posita est. » Et Salvator in Evangelio : « Bonus, inquit, homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro cordis sui profert malum (*Matth. x, 35*). » Et item « De corde, ait, exeunt cogitationes male, homi-

cidia, adulteria, fornicationes, » et cætera. Cum ergo de cordis radice fructus sive boni sive mali exeant, necesse est ut primum cor mundemus, deinde ipsam carnem nostram per jejunia, et vigiliis et laborem utilem castigemus : ne carnis libido mentem maculet : difficile est enim ut in deliciis viventes mundum cor habeant. Unde dixit Apostolus (*I Cor. ix, 27*) : « Castigo corpus meum, et servituti subjicio, ne forte cum aliis prædicem ipse reprobus efficiar. » Et item : « Qui enim, inquit, sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis. Sobrie quippe et juste, et pie vivamus in hoc sæculo expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis ut nos redimeret, et ab omni iniquitate mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem honorum operum, ut cum venerit in majestate sua, cum sanctorum angelorum millibus, pro bonis laboribus, et sancta conversatione reddat nobis præmia vitæ æternæ, potius quam pro desiderio et voluptate præsentis vite, cruciatum retribuatur sempiternum. » Ut ergo contra tentamenta diaboli, et contra carnis desideria ordinate et fortiter pugnare et resistere possimus, primum nos oportet scire octo vitia esse principalia, per quæ diabolus humanum genus corrumpere et decipere gestit, id est, « superbiam cum vana gloria, iram, invidiam, avaritiam, gulam, luxuriam, tristitiam, et acediam. » Ex his vero radicibus propago omnium vitiorum exoritur, atque succrescit. Econtrario autem quatuor sunt principales virtutes. Hæc sunt, « prudentia, justitia, temperantia, fortitudo, ex quibus omnis ornatus virtutum procedit, et cum quibus divina gratia opitulante a Christi milite omnis multitudo vitiorum saperatur atque coneritur.

De superbia.

Primum namque ignitorum telorum hostis antiqui ac præcipuum est superbia : quæ ubicunque subintraverit omnium vitiorum post se turmas trahit. Cujus soboles prima et quasi consors totius iniquitatis vana gloria. Hanc quoque maxime conditor noster detestatur. Unde et de ea scriptum est : « Omnis arrogantia abominatio est apud Deum (*Prov. xxvi, 5*). » Et item : « Odibilis coram Domino et hominibus superbia est (*Eccl. x, 7*). » Et item : « Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam (*Jac. iv, 6*). » Primum quippe et maximum diaboli peccatum fuit superbia, et hac homines primos decepit. Unde scriptum est : « Initium superbiæ homines apostatare a Deo fecit, quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est superbia, qui tenuerit eam adimplebitur maledictis, et subvertit eos in finem. Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, et destruxit eos usque in finem, sedes ducum superbiorum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro illis. Radices gentium superbiorum arefecit Deus, et plantavit humiles ex ipsis gentibus. Terras eorum evertit Dominus, et perdidit eas usque ad fundamentum. Arefecit ex ipsis, et disperdi-

dit illos, et cessare fecit memoriam eorum a terra. Perdedit Deus memoriam superborum, et reliquit memoriam humilium sensu (*Eccl. x, 14*). » Quapropter omni vitio deterior est superbia : quæ sæpe et de bonis actibus nascitur, dum homo in suis bonis operibus superbit : et hoc perdit per superbiam quod habuit per charitatem. Item omnium vitiorum novissimum est superbia, quia dum homo virtutibus ornatur, et in his superbire cœperit, de alto ruinam facit. Omnis quoque peccati, ut diximus, initium superbia, dum anima præceptum contemnit Creatoris, mox in cujuslibet peccati corruiat foveam. Nam omnis superbia tanto in imo jacet, quanto se in altum erigit, tantoque profundius labitur, quanto excelsius elevatur. Qui enim per propriam superbiam attollitur, per Dei justitiam damnatur. Unde scriptum est : « Ante ruinam hominis exaltatur spiritus ejus (*Prov. xvi, 18*). » Igitur nihil magis Christiano vitandum est quam superbia, quæ iram Dei provocat. Nam superbia ex angelis dæmones fecit, humilitas autem homines sanctis angelis similes reddidit. Superbi cupiunt in se prædicari quod non faciunt, humiles refugiant quidquid boni operantur agnoscere. Non elevetur ergo homo in bono suo, nec laudem sibi quærat quamvis aliquid boni faciat, sed Deum laudari cupiat in donis suis qui nihil boni facit nisi quod Deus donavit ei facere : unde ad eum cuncta debet referre quæ bene facit, non ad semetipsum.

De ira.

Dum ergo miles Christianam gloriam studet cavere quam fons totius mali superbia edidit, necesse habet ut iræ vitium, quod similiter eadem pestis gignit, caveat, ne eo in furorem præcipitatus clementiæ et pietati Dei contrarius existat, quia Dominus et Salvator noster suo verbo suoque exemplo ad mansuetudinem et patientiam nos instituens iræ et furoris pertinaciam penitus abdicavit, ut hoc quod legis mandato impleri non valuit, Evangelii consummaretur præcepto. Lex enim homicidium prohibuit : sed quia nasci permisit quod seminarium est homicidii, ipsum vitium perfecte non abstulit. Redemptor itaque noster, qui non venit legem solvere, sed adimplere, id quod in lege minus fuit, sua sanctione adimplevit, iræ occasionem tollens, et non solum non irasci vel non occidere jussit, quin etiam adversa quæque ab aliis irrogata patientissime nos tolerare præcepit. Ita enim est quædam passio mentis, quæ si ratione non regitur in furorem vertitur : ita ut homo sui animi impotens fiat faciens quod non convenit. Hæc enim si corde insidet omnem eximit providentiam ab eo facti, nec judicium rectæ discretionis inquirere, nec honestæ contemplationis virtutem nec maturitatem consilii habere poterit, sed omnia per præcipitium quoddam facere videtur. De qua item pullulat tumor mentis, rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, præsumptio, blasphemix, sanguinis effusio, homicidia, ulciscendi cupiditas, injuriarum memoria : quæ vincitur per patientiam et longanimitatem,

et per rationem intellectualem, quam Deus inserit mentibus humanis, et per recordationem orationis Dominicæ ubi Deo dicitur : « Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Quapropter si illam summam divini præmii cupimus adipisci, de quo dicitur, « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 8*), » non solum hæc e nostris cordibus amputanda est, sed etiam de internis animæ radicibus extirpanda. Non enim valde proderit iracundiæ cohibitus furor in verbo, nec in effectum prolatus, si illam arcanis pectoris nostri Deus, quem secreta cordium non latent, inesse perspexerit. Quasi vero universa virulenta serpentium genera vel ferarum, cum in solitudine suisque cubilibus immorantur innoxia perseverent, nec tamen ex eo pronuntiari possunt innoxia quia nulli noceant. Hoc enim eis non affectus bonitatis, sed necessitas solitudinis confert. Quæ cum lædendi nacta fuerint copiam : in semetipsis reconditum virus, et animæ feritatem protinus egerunt atque demonstrant. Radices enim vitiorum potius excidi præcipit evangelicus sermo quam fructus qui procul dubio evulsis fontibus nequamquam ulterius pullulabunt, atque ita mens poterit jugiter in omni patientia et sanctitate durare, cum hæc non de superficie operationis et actuum, sed de cogitationum fuerint evulsa penetralibus. Et idcirco ne homicidium perpetretur, ira, odiumque succiditur : sine quibus homicidii vitium nullo modo valebit admitti. « Qui irascitur enim fratri suo, reus erit iudicio (*Matth. v, 22*). Qui odit fratrem suum homicida est, » in eo scilicet quo eum corde cupiat interire, cujus cruorem propria manu vel telo apud homines minime fudisse cognoscitur. Affectu iræ homicida pronuntiatur a Domino, quia non solum pro operationis effectu, sed etiam pro voluntatis ac voti desiderio unicuique aut præmium reddet aut poenam. Egregius vero mundi prædicator dicit : « Omnis amaritudo et ira, et indignatio, et clamor et blasphemia tollatur a vobis (*Ephes. iv, 31*). » Nec enim ira viri justitiam Dei operari poterit, quia ira sine temperamento expers est rationis. Responsio mollis mitigat iram, sermo durus suscitatur furorem. « Vir iracundus, ut ait Salomon, provocat rixas ; qui patiens est, mitigat suscitatas (*Prov. xv, 18*). » Spiritum vero superbiam ad irascendum facilem quis sustinere poterit? Ita non habet misericordiam, nec erumpens furor finem vindictæ novit. Si te, o homo, præoccupaverit ira, mitiga eam. Illa ira mala est, quæ mentem turbat, ut rectum consilium perdat. Illa ira est justa et necessaria, quando homo contra propria irascitur peccata, et contra seipsum indignatur dum male agit. Hinc dicit et Propheta : « Irascimini et nolite peccare (*Psal. iv, 5*). » Concessit quod naturæ est : tulit quod culpæ est. Sed adhuc, quod est gravius, alius postulat mortem inimici : et eum quem gladio prosequi non potest, persequitur oratione. Et vivet adhuc qui maledicatur, et tamen is qui maledicit jam de morte illius reus tenetur. Jubet enim Deus ut di-

ligatur inimicus, et tamen rogatur Deus ut occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat impiis suis precibus contra Conditorem pugnat. Unde et sub Judæ specie dicitur, « fiat oratio ejus in peccatum. » Oratio quippe in peccatum est illa petere quæ prohibet ipse qui petitur. Hinc Veritas dicit: « Cum statis ad orandum, remittite si quid habetis in cordibus vestris (Marc. xi, 25). » Sed ecce inimicus nobis graviter deliquit, damna intulit, juvantes læsit, amantes persecutus est. Retinenda hæc essent, si remittenda nobis delicta non essent: advocatus etenim noster precem nobis in causa nostra composuit, et ipse ejusdem causæ judex est, qui advocatus est. Preci autem quam composuit conditionem inseruit dicens: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Quia ergo ipse judex venit, qui advocatus exstitit, ipse precem exaudit, qui fecit. Ant ergo non facientes dicimus, « dimitte nobis debita nostra, » et cætera, et nosmetipsos hoc dicendo ligamus: aut fortasse hanc conditionem in oratione intermittimus, et advocatus noster precem, quam composuit, non recognoscit, atque apud se protinus dicit: Scio quod monui, non est ipsa oratio quam feci. Quid ergo nobis faciendum est, nisi ut veræ charitatis affectum impendamus fratribus nostris, et sicut manus nostras foris a cæde, ita et intus corda nostra ab odio servemus innoxia.

De invidia.

Hactenus de ira: nunc de invidia dicendum est, quoniam illusionem diabolicam zelare quod bonum est et invidere melioribus leve apud quosdam et modicum crimen videtur, dumque existimatur leve esse et modicum non timetur. Dum non timetur contemnitur, dum contemnitur, non facile vitatur, et fit cæca et occulta pernicies, quæ dum minus perspicitur, ut caveri a providentibus possit, improvidas mentes latenter affligit. Hinc diabolus inter initia statim mundi et perit primus et perdidit. Non est autem quod aliquis existimet malum istud una specie contineri, aut brevibus terminis et angusto fine concludi. Late patet zeli multiplex, et secunda pernicies. Radix est omnium malorum, fons cladum, seminarium delictorum, materia culparum. Inde odium surgit: animositas inde procedit. Avaritiam zelus inflammat: dum quis suo potest esse contentus, videns alterum ditiores invidet, ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem zelo excæcante sensus nostros atque in ditionem suam mentis arcana redigentem, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicii dies non providetur. Inflatur superbia, exacerbatur sævitia, impatientia concutit, furit discordia, ira fervescit: nec se jam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur: hinc charitas fraterna violatur: hinc adulteratur veritas, unitas scinditur, ad hæreses et schismata dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis invidetur, dum quis aut conqueritur

A non se potius ordinatum aut delignatur alterum ferre propositum: hinc recalcitrat, hinc rebellat, de zelo superbus, de æmulatione perversus, animositate et livore non hominis, sed honoris inimicus. Qualis vero illa est anima, et in ea quæ cogitationum tabes pectoris, quanta rubigo zelare in altero, vel virtutem ejus vel felicitatem: id est, odisse in eo vel merita propria, vel beneficia divina: in malum proprium bona aliena convertere: illustrium prosperitate torqueri: aliorum gloriam facere suam pœnam? Mala quoque cætera habent terminum, et quodcumque delinquitur, delicti consummatione finitur. In adultero cessat facinus perpetrato stupro: in latrone conquiescit scelus, homicidio admissio, et prædoni rapacitatem statuit possessa præda: et falsario modicum ponit impleta fallacia. Zelus terminum non habet permanens jugiter malum, et sine fine peccatum, quantoque ille cui invidetur successu meliorem profecerit, tanto invidus in majus incendium furoris ignibus inardescit; hinc vultus minax, torvus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor: stridor in dentibus, verba rabida, et effrenata convitia, manus ad cædis violentiam prompta, etiamsi a gladio interim vacua, odio tamen furiatæ mentis armata. Homicidii namque facinore perstringi cum quisque celaverit et odio habuerit fratrem suum. Declarat Joannes apostolus in Epistola sua dicens: « Qui fratrem suum odit, homicida est, et scitis quia omnis homicida non habet vitam in se manentem (I Joan. iii, 15). » Et iterum: « Qui dicit se esse in luce, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat, quoniam tenebræ excæcaverunt oculos ejus (I Joan. ii, 19). » « Qui odit, inquit, fratrem suum, in tenebris ambulat et nescit quo eat. » It enim nescius in gehennam, ignarus et cæcus præcipitatur in pœnam, recedens scilicet a Christi lumine momentis et docentis: « Ego sum lux mundi: qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. viii, 12). » Cui tunc sine dubio placebimus, si modo ab omni zelo et livore invidiæ alieni existimus, et proximos nostros vera dilectione amamus, quia patricii filii sunt Dei, et qui diligit fratrem suum et Deo natus est, et videt Deum. Itaque quoniam invidiæ et odii malum quantum sit paucis verbis ostendimus.

De avaritia.

De avaritiæ peste quam noxia sit non est tacendum. Convenit ergo bene homini Christiano, qui ad cæleste regnum tendit et supernas divitias percipere ambit, ut se a presentibus rebus temperet, et philargyriæ malum, quod maxime humanum genus captivat, quasi venenum mortiferum fugiat, ne per fraudem aliqui adipisci gestiat, vel per rapacitatem possessa ministrare retineat: quia omnis fraus Deo displicet et avaritia idololatriæ ab Apostolo comparatur. « Avaro, autem dicit Scriptura, nihil est scelestius. Quid superbit terra et cinis? Nihil est iniquius quam amare pecuniam. Hic equum animam

suam venalem habet (*Ecccl. x, 9*). » Avaritia enim, quam Græci philargyriam vocant, nimia est cupiditas divitiarum acquirendi vel tenendi. Quæ pestis inexplabilis est, et hydropi morbo simulatur et comparatur. Sicut enim hydropicus quanto plus bibit, tanto plus sitit, sic et avarus, quanto majorem pecuniam acquirit, tanto majorem habere appetit, et dum modus ei non est in habendo, modus illi non desiderando. Hinc nascuntur invidiæ, furta, latrocinia, homicidia, mendacia, perjuria, rapinæ, violentiæ, inquietudo, injusta judicia, contemptus veritatis, futuræ beatitudinis oblivio, obduratio cordis, quæ sit contraria misericordiæ et eleemosynæ in pauperes, et totius pietatis æmula. Dominus ergo noster qui nos benignos esse de nostra substantia pauperibus et miseris admonet: ipse nos ab omni avaritia et injusta pecuniæ acquisitione prohibet. Qui vero ait: « De justis laboribus tuis fac eleemosynam, » ipse per apostolum suum hortatur nos dicens: « Nolite fraudem facere invicem (*I Cor. vii, 5*). » Nam qui fraude qualibet aliquid adquisierit, perdit justitiæ æquitatem. Et ipse Dominus in Evangelio dicit: « Cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusdam vita ejus est ex his quæ possidet: nunquid non divites similiter moriuntur sicut et pauperes. (*Luc. xii, 15?*) » Non prodesse possunt divitiæ in die ultionis, nec liberabunt male utentes eis a pœnis sempiternis. Si volumus nosse quam perniciosus est, quam noxius fomes iste, nisi fuerit diligenter excisus, ad ejus interitum qui eum ceperit fructificet, et omnigenis pullulet ramunculis vitiorum, respiciamus in Judam apostolorum numero deputatum, quia non voluit serpentis hujus caput lethale conterere, qualiter eum suo veneno peremerit: et concupiscentiæ laqueis irretitum ad tam abrupti præcipitii crimen impegerit, ut redemptorem mundi et humanæ salutis auctorem ob triginta argenteos persuaserit vendere. Qui nequaquam ad tam scelestum proditionis facinus esset devolutus, si non philargyriæ morbo fuisset infectus, nec Dominicæ negationis reus ac sacrilegus exstitisset, nisi prius solitus fuisset creditos sibi loculos compilare. Sed licet multi detestentur scelus Judæ, pauci tamen vitare student. Qui ergo reus Dominum vendidit, reus esse ab omnibus judicatur, et qui veritatem pro mendacio commutat, vix a quoquam reprehenditur. Nam quicumque propter amorem pecuniæ, vel commodum terrenum veritatem vendit, Christum perdit, et Judæ sceleris est particeps; ait enim ipse Dominus: « Ego sum via, et veritas, et vita (*Joan. xiv, 6*). » Vitam utique deserit, qui veritatem contra pecuniam vendit, et inde mercatu infausto non vitam meretur æternam, sed mendaciæ debitam mergetur in pœnam. Hinc nos Paulus apostolus admonet et dicit: « Tempus brevè est, reliquum est, ut qui habent uxores tanquam non habentes sint, et qui flet tanquam non flentes, et qui gaudent tanquam non gaudentes, et qui emunt tanquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo tanquam non utantur. Præterit enim figura hujus mundi (*I Cor.*

A vii, 29). » Ille enim uxorem habens quasi non habet, qui sic studet placere conjugi, ut non displiceat Conditori; flet quoque, sed tanquam non flet, qui sic temporalibus damnis affligitur, ut tamen de æternis lucris semper animum consoletur. Gaudet vero, sed tanquam non gaudeat, qui sic de temporalibus bonis hilarescit, ut semper perpetua tormenta consideret, et in hoc quod mentem gaudio sublevat, hanc continuo providi timoris pondere premat. Emit autem sed quasi non possidens, qui et ad usum terrena præparat, et tamen cauta cogitatione prævidet quod hæc citius relinquat. Mundo quoque utitur, sed quasi non utatur, qui et necessaria cuncta exterius ad vitæ suæ ministerium redigit, et tamen hæc eadem non sinit menti suæ dominari: ut subjecta foris serviant, et nunquam intentionem animi ad alta tendentis frangant. Quicumque igitur tales sunt, eis profecto terrena omnia non ad desiderium, sed ad usum adsunt, quia rebus quidem necessariis utuntur, sed nihil habere cum peccato cupiunt. De ipsis quoque rebus habitis quotidie mercedes acquirunt: et plus gaudent bono opere quam bona possessione. His ergo sic habitis, et secundum veritatem ita perspectis, nunc considerandum est de corporalibus delictis, quam gravia sint.

De gula.

Primum enim est corporale peccatum gula, id est, intemperans cibi vel potus voluptas, per quam primi parentes humani generis paradisi felicitatem perdiderunt, et in hanc ærumnosam hujus vitæ miseriam dejecti sunt, ubi omnis homo per peccatum nascitur, per laborem vivit, per dolorem moritur. Quis enim sufficienter enumeret quæ et quanta illi protoplasto nostro abstinentiæ contemptus ademerit, quod intellectualis mentis dignitate donatus imaginem sui Creatoris accepit, quod soli Deo suo subjectus omnia visibilia sibi subjecta conspexit, quod ei ad vivendi usum affatim lignorum omnium quæ erant in paradiso feracitas divina jussione servivit; quod arbor vitæ mysticum cibum non unde viveret, sed unde vitam corporis non finiret, sui Creatoris munere ministravit, qui cibum quandiu perciperetur, ita percipientem se in uno statu sacramenti cujusdam latentis figurata significatione servaret, ut eum nec ulla infirmitate corrumpi, nec ætate mutari, aut senescere, nec dissolvi morte permitteret. Non inquietabat molesta sollicitudo quietum, non fatigabat labor anxius otiosum, non somnus opprimebat invitum, non amittendæ vitæ timor angebat de immortalitate securum, habebat facilem victum corpus ex omnibus partibus sanum, tranquillum motum, cor mundum, ignarus pœnalis mali, habitator paradisi, expers peccati, capax Dei. Postremo quid eo felicius sit, cui erat orbis subjectus, nullus infestus, liber animus, et visibilis Deus? quandoquidem nisi ante peccatum Deum videre in assumptione visibilis creaturæ soleret, quomodo se jam peccator effectus a facie Dei quam nunquam vidisset abscon-

deret? Potuit ergo ita videre Deum prius, quam peccaret, Adam, sicut eum sancti patriarchæ viderunt; sed quando ait: « Vocem tuam audivi, et timui (Gen III, 10), ex illa jam videndi Deum sanctitate ceciderat, qui per gulam mandatum Dei transgressus fuerat. Quæ videlicet tribus modis regnare videtur in homine; id est, dum homo horam canonicam et statutam gulæ causæ anticipare cupit, aut exquisitiores cibos sibi præparare jubet quam necessitas corporis vel suæ qualitas personæ exagitat; vel si plus accipiat in edendo vel bibendo propter desiderium intemperantiæ suæ quam suæ proficiat saluti. Sed hoc sciendum est quod nec delicix quælibet si absque desiderio percipiuntur, officiant; et viles cibi plerumque abstinentiæ profectum, si competenter accipiuntur, impendant. Hinc est quod sanctus David aquæ in se concupiscentiam castigavit, atque eam sibi a suis oblatam, ne desiderio ex ea satisfacere videretur, effudit: et sancto Eliæ perceptio carni non concupita non nocuit. Unde datur intelligi quod veraciter abstinentes escarum non naturas, sed concupiscentias damnent: ac voluntates suas desiderati cibi vel potus abusione mortificent. Qui autem non solum a qualitate, sed etiam a quantitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student, nisi ut quantum stomacho reficiendo ac fami eximendæ satis esse videtur indulgeant, nec expleant suos appetitus aviditate percipiendi, sed comprimant, atque eis non satiety edendi finem faciat, sed voluntas, quia tam a cupiditate pretiosorum ciborum quam animi a perceptione vilium continebunt. Jam de vino abstinendo vel percipiendo quid dicam? Unde sanctus Apostolus certam fixit regulam dicens: « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Eph. v, 18). » Quasi diceret, luxuriam facit, et nutrit vini perceptio nimia, non natura, et propterea non vos uti vino, sed inebriari prohibeo; quandoquidem infirmum stomachum moderatus usus vini confortat, ebrietas animum corpusque debilitat, illi quoque qui negata sibi perceptione vini diversorum poculorum portionibus inundantur, nequaquam mibi videntur abstinentiam implere: qui et ad hoc se fortassis a vino suspendunt, ut mereantur ab hominibus laudem, et interdicti sibi vini compensant poculis suavioribus voluptatem. Similiter et a quadrupedibus abstinentes et avibus altilibus aut piscibus perfruuntur: non mibi videntur rescare delectationes sui corporis, sed mutare. Nam sunt aliqui de falsorum abstinentium numero, qui in hoc parciores videri volunt, et gloriam sibi velut de abstinentiæ distinctione conquirunt, cum sic ab omnibus animalibus judicant temperandum, ut peregrinis pomis ac sorbitiunculis delicatis, cæterisque talibus sui corporis impleant appetitum, cum spiritualis abstinentiæ non aliorum ciborum usum, sed desiderium suadet compescendum. Et illi magis parcimonix servire censendi sunt, qui sibi non aliquarum rerum perceptiones, sed delectationes corporis interdiciunt. Hæc tamen non ita dicimus quasi monachorum re-

A gulam quæ a quadrupedum esu prohibet vituperemus, vel poenitentes carni esu abstinere prohibeamus, sed ut quomodo gulæ vitium devitandum sit doceamus. Oportet enim ut qui a vino et carni- bus se abstinere non sit in cæteris cibis vel potibus ultra modum avidus: sed in omnibus sobrius et moderatus. Quid ergo proderit quod quis absteineat vino et carne, et cæteros cibos vel potus usque ad cruditatem vel vomitum sumat, cum non genus alimenti, sed solummodo comessatio et ebrietas in vitio sit? Unde consideremus ut diligentius sobrietas jura observare contendamus in convivii nostris. Sicut comessionem et ebrietatem caveamus, ita et a verbo detractationis et stultiloquio, nec non et a vanis jocis continentes simus. Mimorum et histrionum lusus et carmina velut venenum mortiferum respuamus, quia seductio et commenta sunt diaboli? memores semper illius divitis evangelici qui sepultus in inferno refrigerari sibi linguam ardentem poposcit, quia in convivii suis gulæ et vaniloquio ante serviunt. Audiamus Apostolum nobis loquentem. « Sive enim mauducemus, sive bibamus, sive aliud quid agamus, omnia in gloriam Dei faciamus (I Cor. x, 31). »

De fornicatione.

Hæc de gula dicta sufficiant, nunc consequenter quid de ejus consorte videlicet fornicatione Scriptura sancta intimet videamus. Sanctus Paulus apostolus scribens ad discipulos ita ait: « Fugite fornicationem. Omne peccatum quod commiserit homo, extra corpus est: qui autem fornicat, in corpus proprium peccat (I Cor. vi, 18). » Exaggerare voluit fornicationis malum super cætera omnia peccata, quæ etsi corpus comitantur, non tamen animum humanum concupiscentiæ carnali ita efficiunt obstructum et obnoxium, quomodo in solo opere fornicationis corporalis commisceri facit, animum injungens per libidinem cum ipso corpore, et unum cum ipso quodammodo agglutinari, et devinctum esse in tantum ut nihil aliud ipso momento et experimento hujus tam magni flagitii cogitare homini liceat, aut intendere nisi quod sibi met addicit, mentemque captivam subdit ipsa submersio: et quodammodo absorbitio libidinis et concupiscentiæ carnalis. Ideo tam magnum malum jussit Apostolus fugere, non tam videlicet loco quam affectu, quia difficile est illi resistere, postquam cor captivaverit per concupiscentiam. Hinc humani generis creator et conditor Deus opificii sui naturam præ omnibus emendationemque cognoscens, illic curam adhibuit medicinx, unde causas morbi principaliter noverat emanare: « Quicumque, inquiens, viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28). » Petulantes oculos notans, non tam eos arguit, quam illum interiori sensum, qui officio eorum male utitur ad videndum. Cor namque ægrum, et sauciatum libidinis telo, quæ ad concupiscendum videt, beneficium invitæ recte sibi met a

Creatore concessum vitio ad operum pravorum ministeria contorquens, et in semetipso reconditum concupiscentiæ morbum contemplationis occasione producens. Idcirco ergo huic dedit salutare mandatum : cujus vitium pessimum languor visus occupatione procedit. Non enim dicitur : Omni custodia serva oculos, quos utique oportuit principaliter custodiri, si ex ipsis prodiret concupiscentiæ affectus ; sed dicitur : Omni custodia serva cor tuum. Illi potissimum imposita est medicina : quod ubique abuti potest oculorum ministerio. Unde cogitationum lascivos motus in primordio ortus sui antequam fructus germinet peccatorum, studeamus extinguere, et filia Babylonis parvulos allidamus ad petram, hoc est, fornicationis suggestiones et immunditiæ cogitatus, mandatorum Christi recordatione subito conteramus. Nulla etenim virtute tam proprie carnales homines spiritualibus angelis imitatione conversationis sequuntur, quam merito et gratia castitatis, per quam adhuc in terra degentes, habent, secundum Apostolum, municipatum in caelis, quod deposita corruptela carnali habituros sanctos promittitur in futuro. Hic jam in carne fragili possidentes. Unde qualiter illam prædictus gentium Apostolus Thessalonicensibus scribens virtutibus prætulit universis audiamus, « Hæc est, inquit, voluntas Dei sanctificatio vestra (I Thess. iv, 3). » Et ne forte dubium nobis relinqueret vel obscurum, quidnam sanctificationem voluerit appellare : utrum justitiam, an charitatem, an humilitatem, an patientiam, in omnibus enim istis virtutibus creditur acquiri sanctificatio : infert et manifeste designat quid proprie sanctificationem voluerit appellare. « Hæc est, inquit, voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione : ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii, sicut et gentes, quæ ignorant Deum. » Videtis quibus eam laudibus prosequatur honorem, vasis, id est, corporis nostri, et sanctificationem appellans eam. Igitur e contrario qui in passione desiderii est, et in ignominia et immunditia consistit, et alienus a sanctificatione versatur. Tertio quoque post pauca infert, rursus eam sanctimoniam pronuntians : « Non enim vocavit nos Deus in ignominiam, sed in sanctimoniam. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum. Qui etiam dedit Spiritum sanctum suum in nobis (I Thess. iv, 8), » auctoritatem præcepto suo inviolabilem vinxit, dicens : « Qui hæc spernit, » id est, quæ de sanctimonia præfatus sum, « non hominem spernit, » id est, non me qui hæc præcipio, « sed Deum » qui in me loquitur, qui etiam Spiritui suo sancto cor nostrum habitaculum deputavit.

Hæc ergo nobiscum tractemus, hoc mente sæpius revolvamus, hoc toto nisu efficere festinemus, ut casti corpore de spiritu habitaculum Spiritus sancti fieri mereamur. Qui ergo matrimonio juncti sunt, castitatem conjugalem servent, nec se meretricum vel concubinarum prostibulo coinquent, sed vir

A solam conjugem suam legitimam, et mulier solum maritum suum legitimum noverit. Qui vero hæc transgreditur, sine dubio adulterii crimine reus tenetur. Hi autem qui matrimonio nudum sunt juncti, et cælebem vitam ducunt, castitatem observent usque ad tempus nuptiarum opportunum, nec fornicationis turpitudine se polluant, quia scriptum est : « Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xiii, 4). » Illi autem qui virginitatis propositum tenent, sine ulla reprehensione illud custodiant, ne forte ab æterni regis nuptiis cum fatuis virginibus repellantur, sed magis cum prudentibus lucentibus bonorum operum meritis, ornate ad convivium sponsi cœlestis intrent. Similiter et qui vidualem continentiam professi sunt, non redeant retro, sed ad supernæ vocationis intendant præmium, ut illud consequantur. Igitur omnes simul fidem catholicam tenentes, audiamus Apostolum nobis dicentem : « Responsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2). »

De tristitia.

Nec minus ergo contra pestem tristitiæ sæcularis vigilare debemus, quia ipsa certissimæ mortis collatrix est, si non caveatur. Unde Apostolus admonens nos dicit : « Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete, modestia vestra nota sit omnibus hominibus, Dominus prope est, nihil solliciti sitis, sed in omni oratione, et obsecratione petitiones vestrae innotescant apud Deum (Philip. iv, 4). » Cum ergo Deum quærentibus ejusque promissis credentibus lætari atque gaudere semper præcipitur, procul dubio lætali ter contristari prohibetur. Est etiam genus tristitiæ pestiferum ac mortiferum, quod quasi passim per singulos cursus, ac varios casus obtinendi animam nostram habuerit facultatem, ab omni nos per momenta singula reparat divinæ contemplationis intuitu, ipsamque mentem ab universo statu puritatis dejectam funditus labefactat et deprimit. Non orationes eam explere cum solita cordis alacritate permittit, non sacrarum lectionum sinit remediis incubare, tranquillam quoque et mitem fratribus esse non patitur, et ad cuncta operationum vel religionis officia impatientem et asperum reddit, omnique perditto salubri consilio, et cordis constantia perturbata, velut amentem facit et ebrium. Sensus frangit, et obruit, desperatione pœnali, quamobrem non minori prospectu si spiritualis agonis certamina legitime curamus, desudare hic quoque nobis curandus est morbus. Sicut enim tinea vestimento, et vermis ligno, ita tristitia vestra nocet cordi. Satis evidenter ac proprie vim noxii hujus et perniciosi vitii spiritus divinus expressit. Vestimentum namque esu tinearum ad tactum nullius pretii vel honestatis poterit ulterius habere commercium, tandemque lignum vermibus exaratum non jam ad ornatum vel mediocris ædificii, sed ad combustionem ignis merebitur deputari. Est etiam illud detestabilis tristitiæ genus, quod non correctionem

vitzæ, nec emendationem vitiorum, sed perniciosissimam desperationem animæ injicit delinquenti. Quod nec eam fecit post fratricidium pœnitere, nec Judam post proditiõnem ad satisfactionis remedia festinare, sed ad suspendium laquei se sua desperatione pertraxit. Ideoque nobis utilis una re tantam tristitia judicanda est: cum hanc pœnitentia delictorum vel desiderio perfectionis accensi vel futura beatitudinis contemplatione cupimus. De qua et beatus Apostolus, (quæ secundum Deum est tristitia,) inquit, (pœnitentia ad salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur (*II Cor. vii, 10*).) Sed illa tristitia quæ pœnitentiam operatur ad salutem stabilem obediens est, affabilis, humilis, mansueta, suavis ac patiens, utpote ex Dei charitate descendens, et ad omnem dolorem corporis ac spiritus contritionem infatigabiliter semetipsam desiderio perfectionis extendens, et quodammodo lata, ac spe proventus sui vegetata, cunctam affabilitatis et longanimitatis retinet suavitatem, habens in semetipsa omnes fructus Spiritus sancti: quos enumerat idem Apostolus: « Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, benignitas, continentia (*Gal. v, 22*). » Hæc vero asperrima, impatiens, infructuosa, plena rancore, et timore, dura, ac desperatione pœnali eam quem complexa fuerit ab industria et salutis dolore frangit, ac revocat utpote irrationabilis et intercipientis non solum orationum efficaciam, verumetiam universos quos prædiximus fructus spirituales evacuans quos novit illa conferre. Quapropter absque illa quæ vel pro salutari pœnitentia vel pro studio perfectionis seu pro desiderio suscipiatur futurorum. Omnis tristitia tanquam sæculi et quæ mortem inferat æqualiter repellenda est, ac sicut fornicationis spiritus philargyrizæ vel iræ, de nostris cordibus penitus extruenda. Hanc igitur perniciosissimam passionem, ita de nobis expellere possumus, si mentem nostram spirituali meditatione jugiter occupatam futura spe et contemplatione repromissæ beatitudinis erigamus. Hoc enim modo universa tristitiarum genera sive quæ ex præcedenti ira descendunt, sive quæ amissione huius vel detrimenti illati nobis veniunt, seu vel irrogata generantur injuria, sive quæ irrationabili mentis confusione procedunt, seu quæ lethalem desperationem nobis inducunt, valebimus superare: cum externarum rerum ac futurarum intuitu semper læti atque immobiles perdurantes, nec casibus dejecti presentibus, nec prosperis fuerimus elati, utraque velut caduca et mox transeuntia contemplantes.

De acedia.

Octavum ergo ac novissimum octo principalium vitiorum virus est acedia, per quam tepor mentis et sequitur nōxia oritur, quæ hominem inutilem ad omne opus bonum ac proclivem ad interitum reddit. Unde scriptum est: « Otiositas inimica est animæ, » quam inimicus totius boni diabolus per memoratum acediæ morbum homini ingerit: ita ut

A inutiliter faciat eum torpere, et minime in bonis operibus desudare. Acedia enim est pestis, quæ Deo famulantibus multum nocere probatur: dum otiosus homo torpescit in desideriis carnalibus, nec in opere gaudet spirituali nec in salute animæ suæ lætatur, nec in adiutorio fraterni laboris hilarescit: sed tantum concupiscit et desiderat, otiose tractans, per omnia discurret. Quæ dum miserabilem obsidet mentem, multis eam inficit miseris, quæ multa doceat mala. De qua nasetur somnolentia, pigritia operis boni, instabilitas loci, pervagatio de loco in locum, tepiditas laborandi, tedium cordis, murmuratio et vaniloquia, quæ utique a milite Christi vincitur per studium lectionis, per assiduitatem operis boni, per desiderium præciorum futuræ beatitudinis, per confessionem tentationis quam in mente habet, per stabilitatem loci et propositi sui, atque exercitium cujuslibet artis et laboris vel orationis, et vigiliarum instantiam: ut nunquam otiosus inveniat servus Dei. Difficilius enim invenit diabolus tentandi locum in homine quem in opere invenit bono, quam eum quem otiosum reperit et nihil boni agentem. Quod otiositatis vitium etiam sapientissimus Salomon evidentissime notat in multis, ita dicens: « Qui sectatur otium, implebitur paupertate vel visibili vel invisibili, quia necesse est otiosum quemque et universis vitiis involutum teneri, et alienum semper existere contemplatione Dei, vel divitiis spiritualibus (*Prov. xviii, 19*). » De quibus beatus Apostolus: « Quia in omnibus, inquit, divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia (*I Cor. i, 5*). » Multa enim mala decuit otiositas. Quæ evidenter Apostolus enumeravit dicens: « Audivimus, inquit, quosdam inter vos ambulare in quiete, nihil operantes, sed curiose agentes (*II Thess. iii, 2*). » Huicque vitio subjunxit quoddam statim medicamentum dicens: « Rogamus vos, fratres, quod operam detis ut quieti sitis, et ut vestra negotia agentes operemini manibus vestris et honeste ambuletis ad eos qui foris sunt et nullius aliquid desideretis (*II Thess. ii, 1*). » Nam quos etiam inordinatos ac rebelles notat, ab his studiosos quosque segregari præcipiens dicit: « Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre inordinato et inquiete ambulante, et non secundum traditionem quam accepistis a nobis (*II Thess. iii, 6*). » Et quæ fuerit illa traditio protinus subjunxit dicens: « Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque panem gratis ab aliquo manducavimus, sed in labore et in fatigatione nocte et die operantes, ne aliquem vestrum gravemus, non quasi non haberemus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos (*Ibid., v, 7*). » Qualis ergo ille est Christianus qui eum mane a lecto ebrietatis suæ surrexerit, non aliquo operi utili insistit, non ad ecclesiam orationis causa vadit, non ad audiendam verbum Dei concurrat, non eleemosynas agere satagit,

non infirmos visitare, vel calumniam patientibus subvenire contendit : sed aut in venatum foras pergit, aut domi lites et contentiones excitat, aut aleæ vel fabulis et jocis se inutilibus impendit, donec edulium suum a servis laborantibus præparetur. Etsi aliquid minus per impossibilitatem aliquam paratum a servitoribus ad suam libitum fuerit : subito exardescit, et ad vindictam agendam statim prosilit : sicque dum ille in convivio lætatur, servus foris excruciat. Sed hæc unde faciunt, nisi quia de futuris non cogitant, nec judicium Dei mente pertractant. Si enim diem mortis suæ rite provide-
rent, nunquam tali dementia se irretirent. Nunquid non sapiens similiter moritur ut stultus, dives ut pauper, nobilis ut ignobilis? Nunquid non caro divitis similiter veribus scatet ut mendici? Ecce dives cum pompa ad sepulcrum ducitur : sed nemo obsequentium cum eo in sepulcro manere dignatur ; sed sicut solus hic natus est, sic solus hinc exiet. Cur hoc? Ante sepulturam sponte a mortalibus non prospicitur, quod post mortem fieri omnibus necessario cogetur. Ecce quotidie volentes nolentesque ad mortem properamus : et quis finis noster sit post mortem non consideramus. Omnes enim præsentari nos oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis prout gessit sive bonum sive malum ; sed quia nemo contra vitia rite pugnare potest, nisi qui sacrarum virtutum opem habere studet :

De quatuor principalibus virtutibus.

Sciendum est quod hæc quatuor species principalium virtutum quas supra enumeravimus, hoc est, prudentia, justitia, fortitudo, et temperantia, a quibus totus ordo et series virtutum oritur, omni homini Christiano necessariæ sunt, quia non aliter superantur morbi pestiferi vitiorum, nisi per remedia spiritualium medicamentorum. Sanctarum enim Scripturarum auctoritas valde nobis commendat celsitudinem et nobilitatem earundem sacrarum virtutum, quatenus per earum opulentiam militiæ Christi apti esse studeamus. Quas quidem quatuor esse principales et quasi quosdam fontes a quibus ceteræ virtutes profluant, non solum philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Quarum quoque nomina, ut jam ostendimus, prudentiam, justitiam, fortitudinem, et temperantiam dici voluerunt : quæ tantum sanctitatis conferunt animo Christiano, quod nihil perfectionis usque sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si facit prudentia prudentem, justitia justum, fortitudo fortem, et temperantia temperantem, eo qui prudenter, juste, fortiter ac temperanter agit, nescio quid possit esse perfectius. Virtus enim est animi habitus, naturæ decus, vitæ ratio, ac morum nobilitas. Cujus etiam partes principales sunt quatuor, ut sæpe dictum est, quarum prima est prudentia in indagazione veri et in inventionem consistens. Hæc memoriam animo excitat, intelligentiam ingenio præstat, providentiam consilio exornat. Hæc spirituales homines a carnalibus vitiis defectos

A illustrat, et ab omni delectatione noxiæ curiositatis eversos desiderio contemplandæ veritatis illuminat, ut humanarum rerum divinarumque scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant. Prospiciant imminetia mala, simul et caveant, nec putent ulla esse mala nisi ea quæ malos efficiant : nihil in hoc mundo casu, aut injuste, sed omnia Deo volente vel permittente fieri prudenter accipiant : aliter intelligentes aut doceant sapienter aut arguant, nec ipsi aliis noceant, nec sibi nocere promittant. Tales Dominus in Evangelio fieri præcepit dicens : « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Matth. x, 16), » quia nec simplices circumvenire aliquos possunt, nec prudentes se circumveniri permittunt. Cæterum si in contractu quolibet sive colloquio vel in alia quaque re se decipi quisque non sinat, et alium tamen ipse decipiat ; is non habet prudentiam, quæ salutis magis quam perditionis est causa, sed simulat, quoniam quidem hoc virtus a vitio distat, quod illud corrumpit sana, hæc sanat vitii accensione corrupta. Nam si cogitat de perditione cujuscumque vel de casu pereuntis exultat, necesse est ut primus pereat ipse, quam alium perdat, et ab ipso ea perditio quæ perire alium cupit incipiat. Justitia vero quæ secunda pars principalis virtutis est, ipsa est habitus animi, unicuique rei propriam tribuens dignitatem. In hac divinitatis cultus, et humanitatis jura et æquitas totius vitæ conservantur. Quapropter si in hac vita justitiam conamur implere, cujus justitiæ opus est proprium sua cuique tribuere : Deo nos a quo sumus facti, reddamus, nec dominari nobis ea quibus sumus naturaliter præpositi, permittamus. Dominetur vitiis ratio ; subjiciatur corpus animo, animus Deo, et impleta est hominis tota perfectio. Duo sunt econtrario injustitiæ genera, unum quod injurias irrogamus, alterum quod ab aliis irrogatas cum possumus propulsare negligimus, quando oppressos defendere cum possumus ab oppressionem contemnimus : nec mihi aliquid prodest, quod non circumvenio aliquem neque decipio, si decipi aut circumveniri permitto. Hoc idem de peccatis licet intelligi : quia si peccantem video, et non solum non arguo, sed etiam ei peccanti consentio, participem me damnationis efficio, et in omnibus peccatis pecco, quando eos quos scio peccasse sive peccare quadam crudelis animi malignitate non increpo. Fortitudo ergo quæ tertia est in ordine principalium virtutum, hæc magno animo periculorum et laborum est perpassio, ejusque partes sunt *magnificentia, fidentia, patientia, perseverantia*. *Magnificentia* ergo est rerum magnarum et excelsarum, cum animi ampla quadam et splendida propositione cogitatio atque administratio. *Fidentia* est, per quam magnis et honoratis in rebus multum animus in se fiduciæ certa cum spe collocavit. *Patientia* est honestatis aut utilitatis causa rerum arduarum aut difficultium voluntaria ac diuturna perpassio. *Perseverantia* est in ratione bene considerata stabilis ac perpetua permansio. Hæc quoque eos maxime habere convenit, qui honore Christiani

nomini pollent, ut bene incepta pio et discreto conamine ad bonum finem perducant.

Temperantia quippe quarta species virtutis est rationabilis in libidinem, atque in alios non rectos animi firma et moderata dominatio: ejusque partes sunt *continentia*, *clementia*, *modestia*. *Continentia* enim est per quam omnia mala cupiditas magna consilii gubernatione regitur et deprimitur. *Clementia* est, per quam jurgia et odia miti animo retinentur. *Modestia* est, per quam totius vitæ modus seu animi seu in corporis motibus ubique honesti cura servatur. Honor eximius est coram hominibus hæc servanti, et laus apud Deum. Quapropter bono studio et pio labore contendamus, ut hæc observantes digne Christi servitium agamus, et maxime, ut in via justitiæ et veritatis ambulemus: quia scriptum est: « Justus Dominus et justitiam dilexit, æquitatem vidit vultus ejus (Psa. x, 7). » Et alibi: « Justitia liberavit a morte (Prov. x, 2). » Et item: « Qui sequitur justitiam et veritatem, inveniet vitam, et justitiam, et gloriam. » Habemus ergo ad hoc fortem adiutorem, et pium protectorem, Mediatorem videlicet Dei et hominum, de quo scriptum est: « Veritas de terra orta est, et justitia de cælo prospexit (Ps. lxxxiv, 12). » Quapropter in nullo diffidamus, nihil desperemus, sed in illum totam spem salutis nostræ ponamus, quia de eo scriptum est: « Non derelinquet omnes qui sperant in se (Ps. xxxiii, 23). Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. » His vero ita veraciter existentibus, jam nunc de fraude antiqui hostis et necessaria vestra cautela contra insidias ejus dicendum esse arbitramur. Oportet autem unumquemque qui in Christiana militia constitutus est, ut caute contra antiqui hostis nequitiam instanter vigilent, ne forte dolosis fictionibus ejus reducatur, quia hostis callidus contra cælestem militem diversa percussorum vulnera exquirens, modo ex pharetra per insidias eum sagitta vulnerat, modo ante ejus faciem hastam vibrat: quia videlicet vitia, et alia sub virtutum specie contegit, et alia ut sunt aperta ejus oculis opponit. Ubi enim infirmari Dei militem conspicit, illic fraudis velamina non requirit. Ubi autem resistere sibi fortem considerat, illic contra vires procul dubio dolos parat. Nam cum infirmum quempiam in carnis illecebra videt, aperte speciem corporis quæ concupisci valeat ejus obtutibus objicit. Si autem fortasse validum contra avaritiam cernit, importune ejus cogitationibus domesticorum suorum inopiam suggerit, ut dum mens ad provisionis curam quasi pie flectitur, seducta furtim in rerum ambitu inique rapiatur. Sæpe enim tentationem proponit de libidine, et subito fraudulentius cessans, elationem suggerit de servata castitate. Et sunt nonnulli, qui dum multos ex castitatis arce in elationis foveam cecidisse conspiciunt, vitæ suæ custodiam negligentes in immunditiam libidinis demerguntur. Sunt vero e diverso nonnulli, qui dum libidinis immunditiam fugiunt per castitatis culmen in voraginem elationis

ruunt. Quasi ergo aperte feriens hasta est culpa de vitio, et quasi ex occulto vulnerans de pharetra sagitta est, culpa de virtute. Sed sanctorum provida discretio dum sollicite circumquaque conspicit, in altum posita priusquam veniat culpa deprehendit, eamque quo vigilanter prænotat, eo fortiter declinat. Primo enim militiæ Christi providendum est, ne mala quælibet agat: secundo vero loco consideret, ne bona incaute faciat, et postquam prava subjecerit, ipsa etiam sibi subjicere recta contendat: ne si mentis dominium transeunt, in elationis culpa vertantur. Quia enim, sicut superius dictum est, plerumque ex bonis per incuriæ vitium mala nascuntur, vigilantia studio contemplatur, quomodo ex doctrina arrogantia, ex justitia crudelitas, ex pietate remissio, ex zelo ira, ex mansuetudine torpor oritur. Cumque bona hæc agit? quod contra se hostes per hæc exurgere valeant conspicit. Nam cum adipiscendis doctrinæ studiis elaborat, mentem sollicitam contra certamen arrogantiae præparat. Cum culpas delinquentium juste ulcisci desiderat: sagacissime evitat ne modum justitiæ crudelitas vindictæ transcendat. Cum pietate frenare se nititur, solerter prospiciat ne qua disciplinæ dissolutione vincatur. Cum recti zeli stimulos excitat, summopere providet, ne plusquam necesse est iræ se flamma succendat. Cum magna mansuetudinis tranquillitate se temperat, vigilantem observat, ne torpore frigescat. Quia ergo spiritualis militis cogitatione omne vitium priusquam surripere possit aspicitur, recte de eodem in libro Job dicitur: « Procul odorat bellum (Job. xxxix, 25). » Induamus nos secundum Apostolum lorica justitiæ et galea salutis, habentes scutum fidei, in quo possimus omnia tela nequissimi ignea exstinguere: et gladium spiritum, quod est verbum Dei. Contineamus nos a pravis actionibus, custodiamus os nostrum a noxiis et otiosis sermonibus, et sic caveamus ne lædamur a malis cogitationibus, ne victoriam quam acquisivimus per constantiam, perdamus per elationis vecordiam.

Studeamus quoque ut in omnibus adversitatibus quæ nobis adveniunt patientiam servemus: quia in nulla alia re melius hostis noster vincitur, qui quotidie quomodo nos perdat machinatur. Ait enim Dominus noster: « In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19). » Patientia vero est aliena mala æquanimitè perpeti: contra proximum quoque qui mala irrogat nullo dolore moreri. Sciendum tamen est quod tribus modis patientia exerceri solet. Alia namque sunt, quæ a Deo, alia quæ ab antiquo adversario, alia quæ a proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, et damna, et contumelias; ab antiquo enim adversario tentamenta, a Deo autem flagella toleramus. Sed in omnibus tribus his modis vigilantia oculo sancti ipsam debet mens circumspicere: ne contra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali, ne contra tentamenta adversarii seducatur ad delectationem vel consensum delicti; ne contra flagella opi-

ficus ad excessum proruat murmurationis. Perfecte enim adversarius vincitur, quando mens nostra et inter tentamenta ejus a delectatione atque consensu, et inter contumelias proximi custoditur ab odio, et inter flagella Dei compeoscitur a murmuratione.

De confessione et pœnitentia.

Sed tamen militi Christi, si aliquo modo a doloso inimico seducitur, vel carnis fragilitate superatur, non est desperandum, sed magis studendum ut per veram confessionem condignamque pœnitentiam et compunctionem lacrymarum semetipsum recuperet veniamque delictorum a misericorde iudice impetret, perque bonorum actuum strenuum exercitium ad prioris vitæ statum, et ad præmium promissæ retributionis pervenire mereatur.

De compunctione.

Compunctio igitur cordis ex humilitatis virtute nascitur. De compunctione confessio peccatorum, de confessione pœnitentia, de pœnitentia vero proveniet delictorum indulgentia. Compunctio cordis est humilitas mentis cum lacrymis et recordatione peccatorum, et timore iudicii. Ex genuino fonte compunctionis solent profluere lacrymæ, id est, dum mens operum suorum diligentius mala considerat, aut dum desiderio æternæ vitæ aspirat. Unde et Propheta ait: « Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (*Psal.* xli, 3). » Quatuor item sunt qualitates affectionum, quibus cogitatio justî tædio salubri compungitur. Hoc est memoria præteritorum facinorum, recordatio futurarum pœnarum, consideratio peregrinationis suæ in hujus vitæ miseria, desiderium supernæ patriæ, quatenus ad eam quantocius valeat pervenire. Quando ergo ista in corde hominis fiunt, sciendum est tunc esse Deum per gratiam humano cordi præsentem. Unde et in Psalmo dicitur: « Deus, vitam meam nuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo, sicut in promissione tua (*Psal.* lv, 9). » Promissio indulgentiæ, quam habemus a Deo, lacrymas pœnitentiæ excitat cordi nostro, sed tunc salubris est ipsa compunctio quando hominem provocat ad confessionem peccatorum, et ad conversionem melioris vitæ. Hortatur itaque nos sæpius sancta Scriptura ad medicamenta fugere confessionis, non quod Deus indigeat confessionis nostræ, cui omnia præsto sunt quæ cogitamus, loquimur, et agimus; sed nos aliter salvi fieri non possumus, nisi confiteamur pœnitentes quod inique gessimus negligentes. Qui seipsum accusat in peccatis suis, hunc diabolus non habet iterum accusare in die iudicii, si tamen confitens pœnitendo diluit quæ fecit, nec iterum renovat quæ egit. « Confitemini, » dicit Jacobus apostolus, « alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini (*Jac.* v, 16). » Item beatus apostolus Paulus: « Ore autem, inquit, confessio fit ad salutem (*Rom.* x, 10). » Sed et Salomon de confessione peccatorum dixit: « Qui abscondit

scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur (*Prov.* xxviii, 13). » Magnum est salutis medicamentum non iterare quæ impie gessimus, nec priorem cicatricem vulnerum resauciare. Unde dicit Joannes evangelista: « Si confiteamur peccata nostra, fidelis est Deus et justus ut remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate (*I Joan.* i, 9). » Similiter et Psalmista ait: « Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei (*Psal.* xxxi, 5). »

De non tardando converti ad Deum.

Vivens confiteatur peccator quæ fecit, quia non est fructuosa confessio apud inferos, nec pœnitentia ad salutem proficiens. Ecce nunc tempus salutis, ecce nunc tempus acceptabile Deo. Tempus est nunc remissionis pœnitentibus, sed tempus erit post meritem vindictæ negligentibus confiteri scelera sua. Omnes enim impii amaram habent in pœnis pœnitentiam, sed non proficit eis pœnitentia ad remissionem: sed conscientia torquet eos ad augmentum pœnarum quæ patiuntur. Potuerunt sibi per confessionem præcavere tormentorum immanitatem, et neglexerunt. Ita sicut foras flammis, ita intus conscientia propria torquentur. Quomodo potest medicus sanare quod ægrotus ostendere erubescit? Deus enim desiderat confessionem nostram, ut justam habeat causam ignoscendi. Qui peccata sua occultat et erubescit salubriter confiteri, Deum, quem testem habet, iterum habebit eum ultorem. Optime se judicat homo in hac vita, ne judicetur a Deo damnatione perpetua. Duplicem habere debet fletum in pœnitentia omnis peccator: sive quia per negligentiam bonum non fecit, seu quia malum per audaciam perpetravit; quod opportune non gessit, quod non oportuit egit. Nam Salvator in Evangelio pœnitentiæ virtutem ostendit dicens: « Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum (*Matth.* iii, 2). » Et Joannes Baptista: « Facite, ait, fructus dignos pœnitentiæ (*Ibid.*, v, 8). » Fructus dignos pœnitentiæ transacta flere peccata, et eadem iterum non agere, sicut Scriptura ait: « Ne adjicias peccatum super peccatum, et dicas, Miseratio Dei magna est, quoniam misericordia et ira ab illo est (*Eccli.* v, 5). » « Lavamini, » dicit Dominus per Isaiam prophetam, « et mundi estote (*Isa.* i, 16). » Lavatur itaque et mundus est, qui et præterita plangit, et iterum flectenda non admittit. Lavatur et non est mundus, qui plangit quod gessit, nec deserit, et post lacrymas hæc quæ fleverat repetit. De his qui post lacrymas ad delicta revertuntur priora, beatus Petrus terribiliter ait: « Canis reversus ad vomitum suum (*II Petr.* ii, 21). » « Fili, si peccasti, » dicitur in Scriptura sancta, « ne adjicias iterum, sed de præteritis deprecare ut remittantur tibi (*Eccli.* xxi, 4). » Pœnitentia vera non annorum numero censetur, sed amaritudine animi. Unde beatus Petrus mox a Domino indulgentiam recepit, quia amarissime flevit

trinæ negationis culpam. Pœnitentia quamvis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud judicem justum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum sinceritatis pensat pœnitentis. Qui enim in Christum tota mente confidit, etiamsi multis moriatur peccatis, fides sua vivit in æternum: sicut ipse Dominus ait in Evangelio: « Ego sum resurrectio et vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit vivet, et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum (Joan. xi, 25). » De morte animæ dixit, quæ propter peccatorum ægritudinem venit illi. Deus natura misericors est. Paratus est salvare per misericordiam quos non venit salvare per justitiam, qui vult omnes homines salvos fieri et neminem perire, qui per Prophetam ait: « In quacunque die conversus fuerit peccator, vita vivet, et non morietur (Ezech. xxxiii, 12). » Quamvis quisque sit peccator, et impius si ad pœnitentiam convertatur, consequi se posse veniam per Dei misericordiam non dubitet. In hoc sæculo pœnitentiam facientibus Dei misericordia subvenit, in futuro autem pœnitentia non proficit, sed rationem nostrorum operum reddituri sumus. In hac vita tantum pœnitentiæ patet libertas; post mortem vero correctionis est licentia. Quapropter festinare debet unusquisque nostrum ad Deum convertendo dum potest: ne si dum potest noluerit, omnino, cum tarde voluerit, non possit. Semper ergo extremum diem debemus metuere, quemcumque possumus prævidere. Ecce nunc ipsum diem in quo loquimur ad inducias conversionis accepimus: et tamen mala quæ fecimus flere recusamus. Non solum commissa non plangimus, sed etiam quæ defleantur augemus. At si aliqua nos ægritudo corripiat, si signa ægritudinis vicinam mortem denuntient, inducias vivendi quærimus, ut peccata nostra defleamus, et eas cum magno æstu desiderii petimus, quæ acceptæ modo pro nihilo habentur. Pensemus nunc super nos divitias conditoris nostri, peccare nos vidit et pertulit. Qui nos ante culpam peccare prohibuit, etiam post culpam expectare ad veniam non desistit. Ecce ipse nos quem despeximus vocat, aversi ab illo sumus et tamen non avertit. Unde per Isaiam dicitur: « Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, et aures tuæ audient vocem post tergum monentis (Isa. xxx, 20). » Quasi in faciem homo monitus est, quando ad justitiam conditus, præcepta rectitudinis accepit. Sed cum hæc eadem præcepta contempsit, quasi conditori suo dorsum mentis in faciem dedit. Sed ecce adhuc post tergum sequitur, et monet, quia jam et a nobis contemptus est, et tamen nos adhuc vocare non cessat. Quasi dorsum ei in faciem dedimus, cujus verba despiciamus, cujus præcepta calcamus. Sed stans post tergum nos aversos revocat, qui et videt quod despicitur, et tamen per præcepta clamat, per patientiam expectat. Pensemus ergo si cuilibet nostrum loquenti famulus suus subito superbiret, terga in faciem mitteret, nunquid non

contemptus dominus ejus superbiam feriret, vulnera districtæ animadversionis infligeret. Ecce nos peccando auctori nostro terga in faciem dedimus, et tamen sustinemur, superbe aversos benigne revocat: et qui ferire nos aversantes potuit, ut revertamur munera promittit. Tanta obsecro conditoris nostri misericordia duritiam nostri reatus emolliat: et homo qui malum quod fecit experiri percussus poterat, saltem exspectatus erubescat. Habeamus ergo fiduciam de misericordia conditoris nostri: cogitemus quæ facimus, recogitemus quæ fecimus. Largitatem supernæ pietatis aspiciamus, et ad misericordem judicem, dum adhuc exspectat, cum lacrymis veniamus. Consideremus namque quod justus sit, peccata nostra non negligamus. Consideremus ergo quod pius sit, non desperemus. Præbet apud Deum homini fiduciam, Deus homo est nobis spes magna pœnitentibus, quia advocatus noster factus est juxta nos. Unde recesso est ut audiamus quia misericors est, convertamur a peccatis, recordantes quod justus est, pertimescamus recedere a justitia, ne incroantes bona opera, sine perfectione illa deseramus, ne fiat quod scriptum est: « Omnes qui viderint incipient illudere ei dicentes: Hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare (Luc. xiv, 29), » quia, juxta Pauli vocem, spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus, et in omne quod agimus considerare occultos adversarios nostros debemus, qui semper nostris operibus insistunt, semper ex nostro defectu gratulantur. Quos Propheta intuens ait: « Deus meus, in te confido, non erubescam, neque irrideant me inimici mei (Psal. xxiv, 2). » In bonis enim operibus intenti nisi contra malignos spiritus sollicite vigilemus, ipsos irrisores patimur quos ad malum habemus. Et ideo sollicite considerare debemus, ne per pusillanimitatem pereamus, ne hostes spirituales, quos innumerales habemus, cum viderint nos de statu justitiam corruisse, omnem laborem nostrum in novissimo in derisum sibi ducant vitam nostram, et nobis in opprobrium vertant. Quales enim egrediente anima inveniemur profecto ab auctore nostro, tales judicabimur. Unde scriptum est: « Dominus judicabit fines terræ (I Reg. ii, 10). » Nec nos juvat bene cœpisse, si contigerit male finire.

De bona perseverantia.

Ut ergo ioganimes perseverare possimus in bono quod cœpimus, imploranda est misericordia divina, ut misericordia quæ nos prævenit subsequatur nos omnibus diebus vitæ nostræ. Cogitandum quippe valde est quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, qui pavor mœroris, quanta tunc omnium malorum memoria, quæ oblivio transactæ illicitatis, quæ formido et consideratio judicis. Quis ergo esse nobis de præsentibus ad delectationem debet, quando cunctis simul transeuntibus non valet transire quod imminet, quando et hoc funditus fuit quod diligitur, et illud incipitur ubi dolor mar-

quam finitur? Tunc maligni spiritus, egrediente anima, sua opera requirunt, tunc mala quæ suaserunt replicant, ut sociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de perversa solummodo anima dicimus, cum ad electos quosque egredientes veniant, et suum in illis si prævaleant aliquid requirant. Unus enim in omnibus exstitit, qui ante passionem suam libera voce dixit: « Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan. xiv, 30). » Quia enim hunc mortalem hominem vidit, suum in illo mundi princeps aliquid invenire posse se credidit. Sed sine ullo peccato a mundi corruptione exiit, qui sine peccato in mundum venit. Hoc de se contra mundi principem nec Petrus dicere præsumpsit, qui audire meruit: « Quæcumque ligaveris super terram, ligata erunt et in caelis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis (Matth. xvi, 19). » Hoc nec Paulus dicere præsumpsit, qui priusquam mortis debitum solveret, ad cæli tertii secreta pervenit; hoc nec Joannes dicere ausus est, qui pro amore præcipuo in redemptoris sui pectore in cœna recubuit. Nam cum Propheta dicat: « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (Psal. l, 7), » sine culpa in mundo esse non potuit, qui in mundum cum culpa venit. Hinc namque idem Propheta ait: « Non enim justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. cxlii, 2). » Hinc Salomon ait: « Non est homo in terra qui faciat bonum et non peccet. » Hinc Joannes dicit: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est (I Joan. i, 8). » Hinc Jacobus ait: « In multis enim offendimus omnes (Jac. iii, 2). » Constat enim nec negare possumus, sed

A veraciter fatemur, quia princeps hujus mundi habet in nobis multa. Sed tamen mortis nostræ tempore jam nos rapere non valet, quia ejus membra sumus in quo non habet quidquam. Sed quid prodest quod eidem redemptori nostro per fidem jungimur: si ab eo moribus disjungamur? Ipse etenim dicit: « Non enim qui dicit mihi in illa die, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum (Matth. vii, 21). » Recta ergo opera fidei rectæ jungenda sunt. Mala quæ fecimus per quotidiana lamenta defleamus, transactas nostras nequitias surgentia ab amore Dei et proximi recta opera superent, nulla quæ possumus fratribus impendere bona recusemus. Neque enim aliter redemptoris nostri membra efficiamur, nisi inhærendo Deo, et compatiendo proximo. Ille nimirum aptus est regno cœlorum, qui dilectionem Dei in custodia mandatorum ejus ante omnia usque ad finem vitæ habere satagit, et dilectionem proximi, in necessitatibus ejus quantum prævalet consistendo, manifeste per opera ostendit. Hæc ergo considerantes bonum certamen certemus, cursum agonis nostri consummare studeamus, fidem servare curemus. Nullus nostrum de justitia sua præsumat: sed ea quæ retro sunt obliviscens in anteriora se semper extendat, sequens supernæ vocationis præmium, quoadusque illud consequatur. Nemo ergo scit quid de se in occultis Dei judiciis agitur, quia multi vocati, pauci vero electi. Quia igitur nulli de se certum est electum se esse, restat ut omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola divina misericordia gaudeant, nullus de suis viribus præsumat. Est qui perficiat fiduciam nostram: ille scilicet qui in se dignatus est assumere naturam nostram

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI,

DE VIDENDO DEUM, DE PURITATE CORDIS ET MODO PŒNITENTIÆ

LIBRI TRES,

AD BONOSUM ABBATEM.

LIBER PRIMUS.

DE VIDENDO DEUM.

Apostolica nos admonet sententia (Rom. xii, 3) ut « non plus velimus sapere quam oportet sapere, » sed sapere ad sobrietatem, et secundum rationem fidei; et idem hortatur nos ut quidquid agamus prudenter et secundum rationem facere studeamus, ita dicens: « Omnia vestra honeste et secundum

D ordinem fiant (I Cor. xiv, 40). » Unde miror quod quidam ex nostris, non tempus nec modum observantes, de secretis Dei et cœlestibus mysteriis in conviviiis suis inter pocula disputant, qualiter post hanc vitam electi visuri sunt Dominam in regno cœlesti; quasi idem officium sit cauponis et contemplationis, et quasi poculum vini amatoribus suis hoc unâ hora possit conferre quod illi antea longe in Scripturis sacris intente noluerant meditari? præ-